

■ PROPAGANDA A
SLOBODA
MASOVEJ
INFORMÁCIE

Kancelária Predstaviteľa pre slobodu médií

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE)

Wallnerstrasse 6

A-10 Viedeň

Telefón: +43 -1-51436-6800

Fax: +43-1-51436-6802

Elektronická pošta: pm-fom@osce.org

Preklad do slovenského jazyka: Vladimír Bačišin

Redaktor prekladu: Peter Turčík

■ PROPAGANDA A SLOBODA MASOVEJ INFORMÁCIE

Nonpaper Kancelárie

Predstaviteľa OBSE pre
otázky slobody médií

Viedeň, 2015

Stručný obsah

Cieľom daného dokumentu je pomôcť štátom, členom OBSE, v rozpracovaní národnej a medzinárodnej legislatívy a politiky vo vzťahu k rozširovaniu propagandy, ktorá je spojená s konfliktom na Ukrajine a vôkol nej. Memorandum poukazuje na dva druhy propagandy v súčasnom svete. Prvý sa nazýva propagandy a nenávisti; vyžaduje si právne akty a opatrenia v súlade s medzinárodným zákonodarstvom v oblasti ľudských práv. Druhý zahŕňa všetky ostatné druhy propagandy. Môže to byť v protiklade s profesionálnymi štandardmi žurnalistiky, avšak zvyčajne porušujú medzinárodné právo.

Memorandum posudzuje medzinárodné záväzky, vrátane záväzkov OBSE, vo vzťahu k nepriateľskej medzinárodnej propagande a to v kontexte záväzkov účastníckych štátov pri dodržiavaní slobody prejavu a slobody médií. Zvláštna pozornosť sa venuje vzájomnej väzbe článku 19 (sloboda prejavu) a článku 20 (o zákaze propagandy vojny a nabádaniu k nenávisti) Medzinárodného paktu občianskych a politických práv (MDOPP) a jeho interpretácii Výborom OSN pre práva človeka (VPČ).

Medzinárodná politika v oblasti propagandy nemá presné definície základných termínov, čo neumožňuje uskutočniť jej dôsledné uplatňovanie na medzinárodnej a národnej úrovni. Napríklad národné súdy a zákonodarné orgány majú ťažkosti s definovaním pojmov „propaganda“, „nenávisť“, „poburovanie“ a „vojna“. Avšak to nemôže prekážať orgánom štátnej moci vynaložiť úsilie a zakomponovať existujúce medzinárodne uznané a povinné zákazy v národnej legislatíve.

Daný dokument posudzuje pokusy odporu voči propagande v národnej legislatíve, obmedzujúcej informačnú správu zahraničných médií a ich predstaviteľov. Prehľad existujúcich noriem a národných legislatívnych aktov ukazuje, že existujúce tradičné právne nástroje trestajúce za rozširovanie jazyka nepriateľstva, sa nedostatočne široko aplikujú súdnou mocou. V dokumente sa poukazuje na niekoľko príkladov propagandy, ktoré sa posudzovali samoregulačnými orgánmi.

Daný dokument potvrdzuje pozíciu Predstaviteľa OBSE pre slobodu médií o propagande v čase ukrajinskej krízy, ktorá sa nachádza v správach Stálej rady OBSE, v komuniké a v iných verejných vyhláseniach. Apeluje, aby sme si uvedomili hľadanie aktuálneho zdôvodnenia pre reguláciu nepriateľskej propagandy. Súčasne navrhuje príslušné odporúčania pre vlády, súdne orgány, občianske združenia (NGO) a médiá v krajinách regiónu OBSE a za jeho hranicami.

V súlade so závermi tohto dokumentu **navrhnutý súbor nástrojov pre riešenie problémov spojených s propagandou** zahŕňa zákonodarnú reguláciu. Zároveň aj doplnkové nástroje. Napríklad:

- upevnenie pluralizmu médií a odsúdenie propagandy ako jazyka, ktorý nie je v súlade s demokratickým štátom a profesiou novinára;
- zrieknutie sa štátnych médií a podpora verejno-právnych médií, ktoré dodržiavajú vysoké profesionálne štandardy;
- rozvoj medzinárodného a interkultúrneho dialógu - ide o dialóg medzi novinármi a predstaviteľmi inteligencie. Táto komunikácia zvyšuje mediálnu gramotnosť a napomáha demokracii, založenej na slobode prejavu a jeho rozmanitosti;
- podpora národných a medzinárodných mechanizmov v oblasti ľudských práv a slobody médií, špecializovaných orgánov samoregulácie a spoločenskej regulácie, profesionálnych organizácií, profesionálnych organizácií a nezávislých monitorujúcich organizácií;
- rozvoj vzdelávacích programov v oblasti mediálnej a internetovej gramotnosti;
- samoregulácia médií, za podmienky jej efektívnosti. Musí zostať najvhodnejším spôsobom riešenia profesionálnych otázok, medziiným ako reakcia na propagáciu vojny, nenávisť a diskriminácie.

OBSAH

Predslov	4
1. Úvod	9
2. Medzinárodné štandardy	11
2.1. OSN	12
2.2. Rada Európy	19
2.3. Európska únia	26
3. Termíny a definície	31
4. Závazky OBSE vo vzťahu k jazyku nepriateľstva	39
5. Príklady národnej legislatívy	43
6. Projekty zákonov	46
7. Mechanizmy samoregulácie	55
8. Pozícia Predstaviteľa OBSE pre otázky slobody médií	59
Záver a odporúčania	65
Bibliografia	69
Prílohy	76

Predslov

Dunja Mijatović, Predstaviteľka OBSE

pre otázky slobody médií

V kontexte konfliktu na Ukrajine a okolo neho termíny propaganda, kontra propaganda, informačné vojny, sa stali časťou našej každodennej reči.

V Záverečnom akte Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe (1975), ktorý položil základy Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE), sa účastnícke štáty zaviazali, okrem iného, podporovať vo vzájomných vzťahoch „atmosféru dôvery a váženia si jeden druhého, zodpovedajúcu ich povinnosti zdržiavania sa propagandy agresívnych vojen proti inému účastníckemu štátu.“¹

Po prvý raz bol tento záväzok porušený pred a počas vojny v bývalej Juhoslávii v deväťdesiatych rokoch 20.storočia. Nebezpečné stereotypy prevažujúce v juhoslovanských štátnych médiách od začiatku krízy vo veľkej miere napomáhali vývoju atmosféry intolerancie vo vedomí ľudí, súčasne posilňovali pocit národnostných a náboženských rozdielov. Vytvorenie atmosféry vlastného ohrozenia so stálym nálepkovaním nepriateľa –

t. j. dedičstvo politiky bývalého politického režimu, počas ktorého prenasledovali ideologických protivníkov - sa rozširovala na národnosti. Etnická intolerancia, ako výsledok dobre premyslenej propagandy v médiách, viedla fakticky k celkovej podpore krutej vojny. Veľký počet výskumov úlohy médií v konflikte v bývalej Juhoslávii ukázali, že médiá v službách režimu napomáhali rozdúchavaniu vojny a nenávisti.

Mark Thompson vo svojej knihe Kovanie vojny (Forging the War) napísal: „Slovné násilie priviedlo ľudí k fyzickému násiliu“, a že táto vojna sa primárne začínala v médiách. Taliansky novinár Paolo Rumis napísal vo svojej knihe Masky pre masaker (Masks for a Massacre), že „už v roku 1988 bola vojna v titulkoch a článkoch“. Počas vojny v Bosne a Hercegovine

¹<http://www.osce.org/helsinki-final-act>

materiály mnohých novinárov mali jasný ideologický podtón a boli podmienené snahou o realizáciu plánov, ale nie profesionalizmom a objektívnosťou. Fakty v týchto článkoch sa interpretovali výrazne tvorivo a v ľubovoľnej forme, cieľom bolo dosiahnutie politických záujmov. Mnohé príklady potvrdzujú úlohu médií ako nástroja podnecovania a šírenia nenávisti a násilia medzi ľuďmi. A v konečnom dôsledku to skončilo etnickými čistkami.

Existuje množstvo príkladov novinárskych textov a televíznych relácií, ktoré poukazujú na to, ako sa médiá používali na propagandu vojny. Boro Kontič, známy novinár a riaditeľ Mediálneho centra v Sarajeve, zbieral príklady vojnovnej žurnalistiky v bývalej Juhoslávii (1991-1995), ktoré sa týkali najmä podnecovania k vojne, propagandy a jazyka nenávisti. V dokumentárnom filme *Roky zjedené levmi*² (*Years Eaten by Lions*, 2010), ešte raz pripomína a upozorňuje na to, že propagácia vojny môže zničiť spoločnosť. Urobil rozhovory s tými, ktorých články a reportáže boli jednoducho efektnou lžou, zameranou na podnecovanie nenávisti a násilia, ktorí vo svojich správach poukazovali nielen na jednotlivé osoby ale aj na skupiny ľudí, ktorých bolo treba vyhnáť z mesta, dediny, zavrieť do väzenia, zbiť alebo zabiť.

A hoci niet pochýb o tom, že médiá zohrali jednu z kľúčových a najšpinavších úloh v konfliktoch v regióne bývalej Juhoslávie, boli len nástrojom politiky. Niet žiadnej pochybnosti, že reálnu zodpovednosť za to majú politici.

A dnes, po štyridsiatich rokoch, fenomén propagandy prišiel do súčasnosti z najhorších čias studenej vojny. História sa opakuje ako fraška. Príbehy o teóriách sprisahania, zabitých deťoch, masových hrobách, znásilneniach, balíkoch s hlavami vzbúrencov, potvrdené falošnými dôkazmi a internetové video, zaplnili televízne obrazovky.

Myslím si, že v modernom svete nových technológií, kde sú milióny ľudí zapojené do žurnalistiky cez sociálne siete, bremeno zabezpečenia profesionálnej etiky musí byť na pleciach editorov a iných osôb, ktoré sa zaoberajú filtrovaním správ, a výberom správ a informácií. Vyzývam editorov a vydavateľov, prizývam štátne orgány, ktoré vlastnia médiá priamo alebo cez prostredníkov, aby zastavili ničenie novinárskej profesie, aby prestali

²Years Eaten by Lions. Režisér Boro Kontič. <https://www.youtube.com/watch?v=hrmUhVT3vTk> (Krátka ukážka z dokumentárneho filmu).

profitovať a získavať vplyv prostredníctvom krvi, jazyku nepriateľstva, obmedzenosti myslenia.

Niektoré médiá súrne potrebujú sebakritiku. Myslím si, že propaganda je stále ešte jedna škaredá rana na tvári modernej žurnalistiky. Je nevyhnutné očistiť žurnalistiku od šírenia strachu, propagandy a rozčarovania z každodennej reality. Bez kritickej žurnalistiky trpí demokracia, zámerná dezinformácia sa stáva normou.

Kvôli zvýšeniu úrovne informovanosti štátov, členov OBSE, o nebezpečenstve nekontrolovaného šírenia propagandy, som vydala Vyhlásenie o propagande v čase konfliktu. Vo vyhlásení sa poznamenáva, že propaganda je nebezpečná, keď dominuje vo verejnej sfére a prekáža ľuďom slobodne formovať svoj názor. Takto sa deformuje pluralizmus a slobodná výmena myšlienok. Už len tieto dôvody postačujú na to, aby sa orgány štátnej moci držali čo najďalej od médií.

Orgány štátnej moci v niektorých krajinách prijali opatrenia zastavujúce propagandu prostredníctvom vypnutia a zablokovania rozhlasového a televízneho signálu a použili ďalšie opatrenia, ako je napríklad zákaz vstupu novinárom, ale aj ich neakreditovanie v oficiálnych tlačových strediskách. Jasne som dala najavo všetkým členským krajinám OBSE, že cenzúra kvôli politickému obsahu, nie je demokratickým nástrojom v boji proti informačným vojnám.

Vždy, a zvlášť v ťažkých časoch, zákaz nie je odpoveďou, pretože vedie k ľubovoľným a politicky motivovaným činom. Obmedzenie slobody médií kvôli politickému obsahu, vedie k cenzúre. A keď sa cenzúra raz začne, nikdy sa neskončí. Odpoveď treba hľadať v diskusiách o pluralizme médií, ktorý je ohrozený v krajinách, kde prevládajú štátne médiá a tieto sa dajú ľahko zneužiť v prospech štátnej propagandy.

Len dobre fungujúce, otvorené, rôznorodé a dynamické mediálne prostredie môže efektívne neutralizovať vplyv propagandy. Súčasne štátna kontra propaganda, ktorá sa často bráni pred ľžou v autoritárskej forme, sa nielen podstatne neodlišuje od propagandy, ale nedáva na ňu ani odpoveď.

Ak štát chráni slobodu médií, nekontroluje a neovplyvňuje ich produkciu a neznižuje ju na úroveň obyčajnej propagandy, ak registrujeme slobodnú výmenu názorov vo vnútri krajiny

i za jej hranicami, tak to môže napomáhať zmenšovaniu medzinárodného napätia a predchádzaniu konfliktov, ktoré sú založené na klebetách a lživej informácii. Zákony zabezpečujúce slobodu slova pomáhajú médiám a občianskej spoločnosti napĺňať funkciu „strážneho psa“, súčasne definujú kritériá pokroku na tejto ceste.

My nie vždy chápeme dôležitosť týchto slobôd. Je tomu tak dovedy, pokiaľ sa neocitnú pod tlakom v dôsledku zasahovania štátu a jeho kontroly.

Pevne verím, že pluralizmus a sloboda médií sú protikladom propagandy. Takými nástrojmi sú aj kampane na zlepšenie mediálnej gramotnosti, ktoré pomáhajú publiku urobiť si uvedomelý výber vo vzťahu k spotrebovávanej informácii. Obmedzenie propagandy sa pripúšťa len vo zvláštnych, obmedzených prípadoch. Článok 20 Medzinárodnej dohody o občianskych a politických právach zakazuje propagandu vojny a nabádanie k nepriateľstvu, ako aj články 10 a 17 Európskeho dohovoru o ľudských právach.

Pre boj s predpojatou a zavádzajúcou informáciou existujú určité nástroje, vrátane pravidla rovnováhy a presnosti vo vysielaných programoch; garancie nezávislosti orgánov regulujúcich médiá; prítlačivé pre publikum verejno-právne médiá so zvláštnou úlohou prinášať rôzne pohľady; presné oddelenie faktov od názorov v žurnalistike a priehľadnosť vlastníctva médií.

V sume tieto nástroje zabezpečujú profesionálnu, nekompromisnú a investigatívnu žurnalistiku. Bez tejto žurnalistiky niet demokracie. A bez demokracie niet budúcnosti.

Predstavujúc tento dokument o propagande a slobode médií, vydaným mojou Kanceláriou, sa pridžžam odporúčania konferencie OBSE „Bezpečnosť novinárov, sloboda médií a pluralizmus v období konfliktu,“ ktorá sa uskutočnila vo Viedni v júni 2015. Dúfam, že táto publikácia pomôže účastníckym štátom, politikom, výskumníkom a pracovníkom médií v celom regióne a za jeho hranicami.

Viedeň, 2. novembra 2015.

1. Úvod

„Dnes nikto nespochybňuje mimoriadnu moc obrazov, schopných prenikať do najvzdialenejších kútov osobného života; znamená to, že ak sa chceme vyhnúť upozorneniam, opísaných v románe Georgea Orwella 1984³, kde sa audiovizuálne technológie stávajú prostriedkami propagandy, vlády vynakladajú úsilie pre vytvorenie opatrení pre zabezpečenie objektivity a nezávislosti, prinajmenej vo verejno-právnom vysielaní,“⁴ poznamenal Generálny advokát Európskeho súdu vo svojom rozhodnutí o charaktere verejno-právneho vysielania v Nemecku v roku 2007.

Tieto opatrenia na zabezpečenie čestnosti a nezávislosti médií, sa stali ešte aktuálnejšie v kontexte posledných udalostí v regióne Organizácie bezpečnosti a spolupráce v Európe (OBSE). V súvislosti s technologickou revolúciou, ktoré v konečnom dôsledku vytvára z princípu slobody prejavu „nezávisle od hraníc štátov“ realitu, pravdepodobne, po prvý raz v histórii, sa tieto pravidlá stávajú čoraz dôležitejšie na medzinárodnej úrovni. Minulosťou sú dni studenej vojny, keď rušenie rozhlasových staníc bolo obľúbenou metódou autoritárskych režimov, aby tak zabránili rozširovanie neželanej informácie. Internet, káblové a družicové spôsoby komunikácie umožňujú akýmkoľvek správam ľahko preniknúť do akejkoľvek domácnosti. Niektoré správy môžu byť v kontexte národnej legislatívy nezákonné; iné môžu byť neetické, znepokojivé a disidentské.

Tento Zápis na pamäť (Nonpaper) posudzuje rôzne rozdiely, existujúce medzi protizákonnými výrokmi, ničiacimi ľudské práva a dôstojnosť, a propagandou, ktorá môže byť neúčinná, ale možno je predmetom iných, nie záväzných právnych nástrojov medzinárodnej alebo národnej kontroly, takých ako dohody, normy alebo predstavy.

Nebezpečenstvo propagandy je v súčasnosti mimoriadne vysoké v kontexte pokračujúceho konfliktu na území Ukrajiny a vôkol nej.

³Je zvyčajné myslieť si, že román napísaný v roku 1948 po šoku Druhej svetovej vojny, nie natoľko obviňuje totalitarizmus, ako skôr upozorňuje na možnosti nepozorovateľného ustanovenia takého režimu pomocou manipulácie médiami.

⁴Opinion of Advocate General Ruiz-Jarabo Colomer delivered on 6 September 2007. Case C-337/06. Bayerischer Rundfunk, Deutschland radio, Hessischer Rundfunk, Mittel deutscher Rundfunk, Norddeutscher Rundfunk, Radio Bremen, Rundfunk Berlin-Brandenburg, Saarländischer Rundfunk, Südwestrundfunk, Westdeutscher Rundfunk, Zweites Deutsches Fernsehen v GEWA – Gesellschaft für Gebäudereinigung und Wartung gmbH. URL: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-337/06>.

Storočnica Prvej svetovej vojny je dobrým pripomenutím si toho, čím sa začala. Základnou úlohou rakúsko-uhorského ultimáta Srbsku, ktoré predchádzalo začiatku vojenskej činnosti, bolo skončenie nacionalistickej propagandy, rozohňujúcej existujúce protirečenia. Ultimátum požadovalo potrestať osoby, ktoré sú vo vojenskej alebo v štátnej službe v Srbsku a zaoberajú sa organizáciou propagandy proti rakúsko-uhorskej monarchii, ako vo vnútri krajiny, tak aj za jej hranicami.

Propaganda robí z novinárov svojím spôsobom rukojemníkov, najčastejšie orgánov moci, a týmto spôsobom zasahuje nezávislosti médií. Novinárov nútia, alebo podplácajú, aby prinášali „isté“ správy. Ak v krajine dominuje propaganda, stáva sa nástrojom pre ustanovenie autoritárskeho režimu. A takto deformuje nielen pluralizmus médií, ale aj iné základy demokracie. Okrem toho to ovplyvňuje nielen dôveru spoločnosti k slobodným médiám, ale aj hodnoty a poslanie novinárskej profesie.

Po druhé, nebezpečenstvo propagandy sa stáva pohodlným zdôvodnením pre orgány štátnej moci toho, aby zakázali (blokovali) všetky pre ňu nepriateľské správy o zahraničia, reálne, ale aj pravdepodobné. Táto hrozba vytvára dôvod pre širšie zasahovanie orgánov štátnej moci do záležitostí médií, takých ako je poskytovanie licencií, cezhraničné vysielanie, ale aj do otázok, ktoré boli pravdepodobne v Európe odstránené podpisom Helsinského Záverečného aktu v roku 1975.

Po tretie, Predstavitel' OBSE si myslí, že propaganda vychádzajúca z médií patriacich štátu, riadených štátom, alebo jeho predstaviteľmi, je zvlášť nebezpečná. Používanie štátnych zdrojov na vnucovanie jednostranného pohľadu je mimoriadne nebezpečnou praxou. Dve svetové vojny a následná studená vojna dokázali, že médiá v rukách vlády sú nebezpečným nástrojom. Jednou z hlavných hodnôt súčasných mediálnych systémov v Európe je duálny systém vysielania, ktorý pozostáva z verejno-právneho a súkromného vysielania. Sloboda médií je založená na silnom duálnom a nezávislom systéme, nie na ich zvrátených falzifikátoch.

Po štvrté, propaganda vojny a nenávisťi je zameraná proti samotným základom princípu OBSE – všestrannej bezpečnosti v Európe. Používanie propagandy v čase konfliktu sa

rovná vylievaniu benzínu do otvoreného ohňa.⁵ Propaganda živí konflikt a napomáha jeho vyhrocovaniu, prekáža tak nevyhnutnému odzbrojeniu, bezpečnosti a spolupráci. Zrieknutie sa nepriateľskej propagandy, takzvané „morálne odzbrojenie“, sa považuje za jeden z najdôležitejších krokov pri predchádzaní nového konfliktu v kontexte pokusov navždy zamedziť provokáciu k vojne vo vedomí ľudí.

⁵Regular Report of the OSCE Representative on Freedom of the Media to the Permanent Council for the period from 28 November 2013 through 18 June 2014. S. 2. URL: <http://www.osce.org/fom/119957?download=true> (Pravidelná správa Predstaviteľa pre otázky médií na rokovanie Stálej rady za obdobie od 28. novembra 2013 do 18. júna 2014.)

2. Medzinárodné štandardy

Myšlienku „morálneho odzbrojenia“ po prvý raz vyslovilo Poľsko v Lige národov v roku 1931 a prvý raz ju navrhol (1947) Sovietsky zväz v OSN. Myšlienka sa nevyužila v praxi, napríklad aj preto, že v období studenej vojny liberálne demokracie nepodporili návrhy rezolúcií, zameraných proti „propagande vojny“ a „ideologickej agresii“, poznamenajúc, že cesta k mieru nevedie cez potlačenie slobody slova, ale cez osvetu a odhaľovanie podnecovateľov vojny.⁶

V rokoch studenej vojny obidve strany používali propagandu ako svoju základnú zbraň. ZSSR a jeho spojenci masívne aplikovali rušenie zahraničných rozhlasových staníc. Pravdepodobne v ňom videli prostriedok obrany pred ideologickými zbraňami protivníka. Súčasne však podobné rušenie rozhlasových signálov – hoci samotný Sovietsky zväz zriedkavo priznával aj jeho samotný fakt – sa nikdy nevysvetľovalo úlohami boja s propagáciou vojny alebo diskriminujúcou rétorikou. Rušenie vysielania zdôvodňovali tým, že západné rozhlasové stanice mali celkove agresívne „nepriateľské a podrývajúce“ zameranie proti komunistickej ideológii a vnútornému poriadku. Samotné rušenie rozhlasových signálov bolo odsúdené Medzinárodnou konvenciou spojov v roku 1947 a Valným zhromaždením OSN v roku 1950.

Kvôli cieľom skúmania si zachováva svoju aktuálnosť aj takmer zabudnutá medzinárodná dohoda, ktorá sa využíva v praxi. *Medzinárodná Konvencia o využívaní rozhlasového vysielania v záujme mieru*,⁷ dohoda Ligy národov z roku 1936 zaväzuje štáty „obmedzovať vyjadrenia tých názorov, ktoré predstavujú hrozbu medzinárodnému mieru a bezpečnosti.“ Konvencia, ktorej účastníkmi, prinajmenej formálne, zostáva niekoľko krajín OBSE - takých ako Ruská federácia, Lotyšsko a Estónsko - zaväzuje vlády zakazovať a skončiť na svojom území s vysielaním akýchkoľvek programov, ktoré sú „svojím charakterom zamerané na podnecovanie obyvateľstva k činnostiam, ktoré nie sú v súlade s vnútorným poriadkom alebo bezpečnosťou akéhokoľvek územia.“ Obsahuje tiež analogické ustanovenie vo vzťahu k

⁶Murty B. S. *The International Law of Propaganda: The Ideological Instrument and World Public Order* (New Haven Studies in International Law and World Public Order). Kluwer, 1989. s. 233-234. (Medzinárodné právo propagandy: Ideologický nástroj a svetový verejný poriadok).

⁷ URL: <https://treaties.un.org/pages/LONViewDetails.aspx?src=LON&id=509&chapter=30&lang=en>

„nabádaniu k vojne proti druhej strany dohody.“ V tomto akte sa nevymedzuje rozdiel medzi výrokmi v mene štátu, a výrokmi súkromných osôb.

Okrem toho táto Konvencia zakazuje rozširovanie klamlivých spravodajských materiálov. Je užitočným pripomenutím o nevyhnutnosti zachovania rovnováhy medzi slobodou prejavu a povinnosťou nedovoliť propagandu vojny a rétoriky nenávisti.

2.1 OSN

Po Druhej svetovej vojne sa táto rovnováha najlepšie ilustruje v článkoch 19 a 20 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (MPOPP). V prvom z nich sa hovorí:

1. Každý má právo zastávať svoj názor bez prekážky.
2. Každý má právo na slobodu prejavu; toto právo zahŕňa slobodu vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky každého druhu, bez ohľadu na hranice, či už ústne, písomne alebo tlačou, prostredníctvom umenia alebo akýmikoľvek inými prostriedkami podľa vlastnej voľby.
3. Užívanie práv uvedených v odseku 2 tohto článku nesie so sebou osobitné povinnosti a zodpovednosť. Môže preto podliehať určitým obmedzeniam, tieto obmedzenia však budú len také, aké ustanovuje zákon a ktoré sú nevyhnutné:
 - a) na rešpektovanie práv alebo povesti iných;
 - b) na ochranu národnej bezpečnosti alebo verejného poriadku alebo verejného zdravia alebo morálky.

Hoci vyššie spomínané tvrdenia článku 19 sú presne preskúmané a citované, článok 20, ktorý si menej všímajú politické a akademické kruhy, predpokladá:

1. Akákoľvek vojnová propagácia je zakázaná zákonom.
2. Akákoľvek národná, rasová alebo náboženská nenávisť, ktorá predstavuje podnecovanie k diskriminácii, nepriateľstvu alebo násiliu, musí byť zakázaná zákonom.

Dôležitosť úsilia v predchádzaní vojen a diskriminácie práv človeka je všeobecne známa a dostatočne jasná; v súčasnej histórii je priehrštie príkladov toho, že podnecovanie agresívnych nálad a provokácií k rasizmu a intolerancii viedlo k vojnovej činnosti, genocíde a zločinom proti ľudskosti. Propaganda vojny a výzvy k diskriminácii a násiliu na základe národnostného, rasového pôvodu alebo názorov, prinášajú so sebou porušovanie základných ľudských práv (tie vyhlásil MPOPP); tiež uvádzajú „uznanie prirodzenej dôstojnosti,“ a ich „rovnakých a nescudziteľných práv všetkých členov ľudskej rodiny sú základom slobody, spravodlivosti a mieru vo svete“ (ako uvádza preambula paktu). Takáto realizácia práva na slobodu vyjadrenia názoru je často zameraná na zničenie práv a slobôd slabších vrstiev obyvateľstva, proti ľudskosti ako takej.

*Propaganda vojny je vo svojej podstate formou
nabádania k násiliu, založenej na ospravedlnení
národnostnej, rasovej alebo náboženskej nenávisti.*

Obidva body článku 20 sú nerozlučne späté. Propaganda vojny je vo svojej podstate formou navádzania k násiliu, je založená na ospravedlnení národnostnej, rasovej alebo náboženskej nenávisti. Takéto nabádanie k násiliu často vedie k propagande vojny a k samotnej vojne. *Travaux preparatoires* (prípravné materiály) článku 20 umožňujú tvrdiť, že prvý bod článku je o priamom nabádaní k vojne, súčasne však druhý bod je o propagande predchádzajúcej vojne. O to viac, že niektoré štáty trvali na zachovaní druhého bodu, pretože zákaz propagandy vojny sám o sebe by nebol efektívnym prostriedkom zabezpečenia pevného mieru a predchádzania konfliktov⁸.

Výskumníci sa zhodujú na názore, že zákaz propagandy vojny a rétoriky nenávisti predpokladá nielen zodpovednosť súkromných médií a iných organizácií, ale aj orgánov štátnej moci. Kľúčovým aspektom diskusie o zákaze propagandy vojny je otázka, či sa termín

⁸Kearney, Michael G. *The Prohibition of Propaganda for War in International Law*. Oxford University Press, 2007. s. 128, 131. (Zákaz propagandy vojny v medzinárodnom práve)

obmedzuje na priame „nabádanie k vojne“, alebo zahŕňa aj propagandu, ktorá slúži alebo ako prostriedok prípravy k budúcej vojne alebo prekáža mierovému vyriešeniu konfliktov⁹.

Výskumníci tiež poznamenávajú, že hoci vplyvné mediálne podniky sú skutočne v stave použiť vlastnú iniciatívu a prostriedky na šírenie takejto propagandy, proti ktorej vláda vďaka vnútorným rozporom nemôže bojovať, tak nie náhodou sa však spustí bez nepriamej podpory tretieho štátu.¹⁰

Výskum vzájomného pôsobenia a rovnováhy medzi článkami 19 a 20 v súdnej praxi je výnimočne zaujímavá činnosť, ktorá je skôr umelecká, ako vedecká.¹¹ Bez ohľadu na to proces hľadania tejto rovnováhy nás, bez pochyby, približuje k uvedomeniu si komplementárnosti hodnôt slobody slova a rovnosti.¹²

Ktokoľvek, kto skúma vzájomnú väzbu článkov 19 a 20, je nevyhnutné, aby si preštudoval takzvané pripomienky všeobecnej úrovne číslo 11 a číslo 34 Výboru OSN pre ľudské práva (VLP).¹³

Poznámky všeobecnej úrovne číslo 34, sa stali návodom pre kohokoľvek, kto sa zaoberal skúmaním a interpretáciou MPOPP, týkajúcich sa slobody prejavu. Dokument formuluje, napríklad (bod 50), že „ľubovoľné obmedzenie založené na článku 20, musí byť v súlade s bodom 3 článku 19“, a ďalej (v bode 52), že „v každom prípade, keď účastnícky štát obmedzuje právo na slobodné vyjadrenie názoru, musí zdôvodniť zákazy a ich podmienky v prísnom súlade s článkom 19.“ Vyššie uvedené závery Poznámok všeobecnej úrovne číslo

⁹ Tamtiež, s 5. – 6.

¹⁰ Tamtiež. str. 9. Pozri tiež str. 101, 134, 142-

¹¹ Pech, Laurent, *Balancing Freedom of the Press with Competing Rights and Interests: A Comparative Perspective* (Rovnováha slobody tlače a konkurujúcich práv a záujmov : komparatívna analýza), Eoin O'Dell (ed), *Freedom of Expression* (Aldershot: Ashgate) (2004). Prístupné na SSRN: <http://ssrn.com/abstract=909507>. s.3.

¹² Colliver, Sandra. *Hate Speech Laws: Do they Work? (Fungujú zákony nepriateľstva proti nim?)* / Sandra, Colliver, ed., *Striking a Balance: Hate Speech, Freedom of Expression and Non-Discrimination* (Výdobytky jazyka rovnováhy: sloboda slova a nepripustenie diskriminácie). London: University of Essex, 1992. str. 374. URL: <http://www.article19.org/data/files/pdfs/publications/striking-a-balance.pdf>.

¹³ Výbor pre ľudské práva. 19. rokovanie. Ženeva, 2. júla 1983. Poznámky všeobecnej úrovne N 11. Zákaz propagandy vojny, podnecovania národnostnej, rasovej, alebo náboženskej nenávisťi (Článok 20). URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/CCPRGeneralCommentNo11.pdf>; Výbor pre ľudské práva, 102-hé zhromaždenie. Ženeva, 11-29 júla 2011. Poznámky všeobecnej úrovne č. 34 «článok 19: Sloboda prejavu». CCPR/C/GC/34. URL: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/GC34.pdf>.

34 sa bez pochyb dávajú do súladu s názormi rôznych výskumníkov¹⁴, o. i. na seminári VĽP z roku 2008 o článkoch 19 a 20¹⁵., Opakujú sa taktiež v iných dokumentoch schválených VĽP.¹⁶

Stojí za to poznamenať, že skoršie *Poznámky všeobecnej úrovne, číslo 11*, venované výkladu a súladu s článkom 20, neobsahujú takú priamu interpretáciu, len poznamenávajú, že medzi článkami 19 a 20 v podstate niet protikladu.¹⁷

Tento predpoklad o podriadenosti článku 20 voči článku 19, ale aj iné ustanovenia Poznámok všeobecnej roviny číslo 34, je založené na oznámeniach, ktoré dostal a posúdil Výbor OSN pre ľudské práva. Bohužiaľ, bod o vzájomnej väzbe medzi článkami 19 a 20, je založený len na jedinej podobnej správe. Tento prípad nemá veľký význam pre tento Nonpaper, pretože sa týka premiestnenie učiteľa na miesto, ktoré nesúvisí s vyučovaním, kvôli tomu že rozširoval antisemitské názory v triede.¹⁸ Tri ostatné prípady posúdené Výborom OSN pre ľudské práva v súvislosti s článkom 20 nám tiež neprinášajú veľa úžitku: jeden z nich sa týka antisemitských výrokov, rozširované cez nahrané telefonické správy;¹⁹ ďalší je založený na žalobe človeka, ktorý popieral holokaust²⁰, a tretí prípad je spojený s publikáciou v miestnych novinách otvoreného listu s výzvou k vyhnaní Rómov.²¹ Vo všetkých prípadoch sa tvrdí, že sloboda vyjadrenia názorov žalobcov bola právoplatne obmedzená kvôli nedopusteniu

¹⁴ Také, ako Manfred Nowak v jeho veľkolepej knihe U.N. Covenant on Civil and Political Rights – CCPR Commentary (Pakt OSN o občianskych a politických právach - Komentár CCPR), 2. Vydanie Kehl am Rhein: Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, 2005. Prvé vydanie vyšlo v roku 1939.

¹⁵ Callamard, Agnes. Expert Meeting of the Links between Articles 19 and 20 of the ICCPR: Freedom of Expression and Advocacy of Religious Hatred that Constitutes Incitement to Discrimination, Hostility or Violence (Porada expertov o vzájomnej súvislosti medzi článkami 19 a 20. MPOPP: Sloboda slova a propaganda náboženskej nenávisťi, predstavujúca nabádanie k diskriminácii, nepriateľstvu, alebo násilii). UN HCHR, 2-3 októbra, 2008., Ženeva. (Článok 19). URL: <http://www.article19.org/data/files/pdfs/conferences/iccpr-links-between-articles-19-and-20.pdf>

¹⁶ Rabatský plán činov zakazujúcich propagandu národnostnej, rasovej, alebo náboženskej nenávisťi, predstavujúcej nabádanie k diskriminácii, nepriateľstvu alebo násilii. Závery a odporúčania štyroch regionálnych expertných porád organizovaných VV VĽP v roku 2011, prijatými v Rabate v Maroku, 5. októbra 2012. s. 18. URL: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/SeminarRabat/Rabat_draft_outcome.pdf

¹⁷ „... podobné zákazy sú úplne v súlade so slobodou prejavu, ktorá je vyložená v článku 19, ktorého používanie sa sprevádza zvláštnymi záväzkami so zvláštnou zodpovednosťou“. (bod 2 Pripomienka všeobecnej roviny № 11). URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/CCPRGeneralCommentNo11.pdf>.

¹⁸ Malcolm Ross v. Canada, Správa № 736/1997, U.N. Doc. CCPR/C/70/D/736/1997 (2000). URL: <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/736-1997.html>.

¹⁹ J.R.T. and the W.G., N 104/1981, UN Doc. CCPR/C/OP/2 at 25 (1984). URL: <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/html/104-1981.htm>

²⁰ Robert Foris proti Francúzsku, Oznam № 550/1993, UN Doc. CCPR/C/58/D/550/1993 (1996). URL: <http://juris.ohchr.org/Search/Details/654>.

²¹ Maria Vasilari a iní proti Grécku, Oznam № 1570/2007, U.N. Dok. CCPR/C/95/D/1570/2007 (2009). URL: <http://juris.ohchr.org/Search/Details/1482>.

etnickej a náboženskej nenávisti (nepriateľstva), ale kvôli ochrane práva žiť v spoločnosti, ktorá je slobodná pred strachom z provokácií, ktorej hodnoty by sa nemohli dosiahnuť menej radikálnejšími metódami.

Hoci niet pochýb o zákonytej vzájomnej spojitosti všetkých ľudských práv, dôležité je presne preskúmať spoľahlivosť záverov *Poznámok všeobecnej úrovne číslo 34*.²²

Po prvé, článok 20 sám o sebe neustanovuje ľudské práva. Avšak, pretože nasleduje za článkom 19, a niektorí (Partch, 1981) ho dokonca nazývajú bodom štyri článku 19, článok 20 nepochybne, ustanovuje samostatnú normu. Iní tvrdia, že blízka vzájomná spojitosť dvoch článkov je spojená s „históriou ich vypracovania“ (McGonagle, 2008).²³

Súčasne však treba prihliadať na to, že článok 20, sa týka práva človeka na nediskrimináciu a práva na život, ktoré sú vyhlásené v článkoch 26 a 6 MPOPP. Môže byť vykladaný v kontexte práva na slobodu mysle, garantovanej v článku 18 (Richter, 2015a).

Články 19 a 20 sledujú rôzne, hoci aj vzájomne sa dopĺňajúce ciele: článok 19 (3) berie do úvahy škodlivosť, ktorú môže spôsobiť slobodou prejavu právam alebo reputácii iných osôb, záujmom národnej bezpečnosti, verejného poriadku, zdraviu, mravnosti obyvateľstva, lenže cieľom článku 20 je nepripustenie zahynutia a diskriminácie ľudí.

Po druhé, existuje veľká disonancia v charaktere realizácie tvrdení článku 20 a bodu 3 článku 19. Článok 20 MPOPP *vyžaduje* od štátov prijatie konkrétnych opatrení a reagovanie v podobe priameho právneho *zákazu* vo forme zákona (najskôr prostredníctvom noriem trestného práva), hoci článok 19 len *pripúšťa* niektoré *obmedzenia* pri niektorých nevyhnutných podmienkach („môže byť...zviazané s niektorými obmedzeniami“)²⁴. To znamená, že obmedzenia, na ktoré poukazuje článok 19, dovoľuje určiť, avšak tvrdenia článku 20 sú povinné pre výkon.

²²Richter, Andrei. The Relations hip between Freedom of Expression and the Ban on Propaganda forWar. In: European Yearbook on Human Rights. 2015. W. Benedek, F. Benoît-Rohmer, M. Kettemann, B. Kneihs, M. Nowak (Eds.).Graz: Intersentia, 2015. s. 49 (Vzájomná väzba medzi slobodou slova a zákazom propagandy vojny).

²³Callamard, Agnes. Expert Meeting of the Links between Articles 19 and 20 of the ICCPR: Freedom of Expression and Advocacy of Religious Hatred that Constitutes Incitement to Discrimination, Hostility or Violence. UN HCHR, 2-3. október 2008, Ženeva. (článok 19).URL: <http://www.article19.org/data/files/pdfs/conferences/iccpr-links-between-articles-19-and-20.pdf>. (Porada expertov o vzájomnej väzbe článkov 19 a 20 MPOPP: Vzájomná spojitosť medzi slobodou slova a zákazom propagandy vojny).

²⁴URL: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

Po tretie, nie je nevyhnutné zosúladiť článok 20 s článkom 19. V prípade oboch článkov, existuje jeden spoločný základ. V článku 5 (1) MPOPP sa podčiarkuje: „Nič sa v tomto pakte nemôže vykladať takým spôsobom, aby dávalo ktorémukoľvek štátu, ktorejkoľvek skupine, osobe akékoľvek právo vyvíjať činnosť alebo dopúšťať sa činov, ktoré by smerovali k potlačeniu niektorého z práv, niektorej zo slobôd uznaných týmto paktom alebo k ich obmedzeniu vo väčšom rozsahu, než tento pakt ustanovuje.“ V tomto zmysle slobodu prejavu v rámci MPOPP treba vykladať ako nie týkajúcu sa propagandy vojny a rétoriky nenávisti, ktoré predstavujú nabádanie k diskriminácii, nepriateľstvu alebo násiliu.

*Slobodu prejavu v rámci MPOPP treba vykladať
ako nie týkajúcu sa propagandy vojny a rétoriky nenávisti,
ktoré predstavujú nabádanie k diskriminácii,
nepriateľstvu alebo násiliu.*

Hovoriac o podmienkach obmedzenia slobody prejavu v súlade s týmito obmedzeniami sa zvyčajne odvolávajú na bod 3 článku 19, ktorý predpisuje, že obmedzenia musia byť *určené zákonom*. O tom istom hovorí aj článok 20. Tu je dôležitejšie sledovať to, čo sa má na mysli pod slovom „zákon“. O tejto otázke, vychádzajúc z komunikácie posúdenej Výborom pre ľudské práva OSN v *Poznámkach všeobecnej úrovne*, sa právoplatne poukazuje na to, že zákon musí byť definovaný dosť jasne a informácia o ňom musí byť prístupná širokým vrstvám obyvateľstva. Okrem toho takýto „zákon“ nemá poskytovať osobám neobmedzené diskkrétne právomoci vo vzťahu k hraniciam obmedzení - samotné obmedzenia musia zodpovedať princípu porovnateľnosti a nemajú mať veľký rozmer.

Ak analyzujeme obmedzenia v súlade s ich *nevyhnutnosťou v demokratickej spoločnosti*, tak na rozdiel od článku 10 Európskeho dohovoru o ľudských právach (EDĽP)²⁵ článok 19 MPOPP neuvádza toto kritérium (na rozdiel napríklad od článkov 21 a 22). Naopak článok 20 svojim významom, hoci nie formuláciou, zaraďuje ním predpokladaný zákaz

²⁵ Dohoda o ochrane ľudských práv a slobôd. (1950). URL:
http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLK.pdf

propagandy vojny a rétoriku nenávisti medzi najvyššie „nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti.“

Treba poznamenať, že článok 19 je potrebné čítať v kontexte článku 20, pretože nesmie dovoliť „oveľa tvrdšie obmedzenie rétoriky nenávisti, v porovnaní s tým, čo vyžaduje článok 20 (2)“.²⁶ Inými slovami povedané - „zákaz určený v súlade s podmienkami článku 20, nemôže byť uznaný ako porušenie článku 19.“²⁷ Experti súhlasia, že článok 20 (1) sa týka len „ťažkého trestného činu, ... ktorý môže a musí byť zakázaný normami národných zákonov.“ A ako dôsledok, nemôže to znamenať „väčšiu hrozbu pre slobodu slova“.²⁸ Zvláštne postavenie majú dávnejšie rezolúcie Valného zhromaždenia OSN (110 (II), 290 (IV), 380 (V)), ktoré poukazujú na problém nebezpečenstva „propagandy proti mieru.“ Je dôležité poznamenať, že už v nich Valné zhromaždenie podrobne posudzuje problém, vyhlasujúc, že táto propaganda zahŕňa v sebe nielen nabádanie ku konfliktom alebo agresívnym činom, ale aj „opatrenia“ zamerané na izoláciu ľudí od kontaktov s akýmkoľvek vonkajším svetom, ktoré prekážajú tlačí, rozhlasu a iným prostriedkom spojenia opisovať medzinárodné udalosti, čím prekážajú vzájomnému pochopeniu medzi národmi.“ OSN tiež vyhlásila, že tretím prvkom prítomným v propagande vojny je prijatie „opatrení zameraných na zamlčovanie alebo deformáciu činnosti OSN v prospech mieru, alebo, aby prekazili ľudu poznať názory iných štátov.“²⁹ Určujúc väzbu medzi propagandou vojny a potláčaním slobody slova, Valné zhromaždenie poznamenalo, že úspech propagandy sa stáva možným, keď sú médiá zbavené možnosti prinášať dôležité udalosti a rozličné názory.

Rad dokumentov OSN sa týka nedopustenia rasovej diskriminácie, zahŕňajúcej predchádzanie rasistickým názorom a náladám. Napríklad, *Charta OSN* z roku 1945 (bod 2 Preambuly, článok 1, bod. 3, článok 13, body 1(b), 55 (c) a 76 (c)), *Všeobecná deklarácia*

²⁶Mendel, Toby. (2012). Does International Law Provide for Consistent Rules on Hate Speech? In *The Content and Context of Hate Speech: Rethinking Regulation and Responses*. Eds.: M. Herz and P. Molnár. Cambridge: Cambridge University Press. s. 419. (Predpokladá medzinárodné právo pravidiel pre jazyk nenávisti).

²⁷McGoldrick, D. (1991). *The Human Rights Committee: its role in the development of the International Covenant on Civil and Political Rights* (Výbor pre ľudské práva: jeho úloha v rozvoji Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach). Oxford: Clarendon Press. s. 491.

²⁸Whitton John B., Larson Arthur. *Propaganda: Towards Disarmament in the War of Words* (Propaganda: k odzbrojeniu vo vojne slov). New York: Oceana Publications, 1964. s. 256.

²⁹Rezolúcia 381 valného zhromaždenia OSN „Odsúdenie propagandy proti mieru“ URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/059/79/IMG/NR005979.pdf?OpenElement>.

ľudských práv, 1948 (články 1,2 a 7), a *Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach* z roku 1966 (článok 1 bod 1,a článok 20 body 2 a 26).

Dohodou, ktorá má najpriamejší bezprostredný vzťah k tejto časti problému, je *Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie* (1965), ktorý ratifikovali takmer všetky členské štáty OBSE, hoci 10 z nich - vrátane USA - urobili doplnenia spojené s článkom 4 tohto Dohovoru. Tento článok predpokladá:

„Zmluvné štáty odsudzujú všetku propagandu a všetky organizácie, ktoré sú založené na myšlienkach alebo teóriách o nadradenosti jednej rasy alebo skupiny osôb jednej farby pleti alebo etnického pôvodu alebo ktoré sa pokúšajú ospravedlňovať alebo povzbudzovať akúkoľvek formu rasovej nenávisti a diskriminácie, a zaväzujú sa, že prijmu bezodkladné a pozitívne opatrenia na odstránenie akéhokoľvek podnecovania k rasovej diskriminácii alebo činov rasovej diskriminácie, a na tento cieľ s náležitým zreteľom na zásady zakotvené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, a na práva výslovne uvedené v článku 5 tohto dohovoru sa zaväzujú najmä: a) vyhlásiť za činy trestné podľa zákona akékoľvek rozširovanie ideí založených na rasovej nadradenosti alebo nenávisti, akékoľvek podnecovanie k rasovej diskriminácii, ako aj všetky násilné činy, alebo podnecovanie k takým činom proti ktorejkoľvek skupine osôb inej farby pleti alebo etnického pôvodu, ako aj poskytovanie akejkoľvek podpory rasistickej činnosti, vrátane jej financovania...;“

2.2 Rada Európy

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý sa často nazýva Európsky dohovor o ľudských právach (EDĽP), je základným dokumentom Rady Európy. V jeho texte niet analógie článku 20 MPOPP³⁰. Vzniká otázka: musia členovia skupiny, ktorí sú terčom

³⁰Na rozdiel od iného regionálneho mechanizmu, Americká dohoda o ľudských právach, článok 13(5) ktorej hovorí: „Akákoľvek propaganda vojny a akákoľvek podpora národnej, rasovej alebo náboženskej nenávisti, ktorá predstavuje výzvu na protiprávne násilie alebo iné podobné protiprávne činy proti akejkoľvek osobe alebo skupine osôb z akéhokoľvek dôvodu vrátane rasy, farby, náboženstva, jazyka alebo, národného pôvodu, sa považujú za trestné činy, ktoré sa trestajú podľa zákona.“ URL: http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm.

nenávisti čakať, keď bude z nich niekto zabitý, hoci existujú v rámci EDĽP určité mechanizmy, také ako článok 10 (Sloboda prejavu), zaväzujúce štáty konať v predstihu?³¹

Otázka je, zdalo by sa na prvý pohľad, rétorická, pretože analytici a prax Európskeho súdu pre ľudské práva (ESĽP alebo Súd), kľúčového nástroja pre naplnenie Európskeho dohovoru o ľudských právach, nie zriedka poukazujú na článok 17 EDĽP. Článok 17 (Zákaz zneužitia práv) je formulovaný nasledovným spôsobom: „Nič v tomto dohovore sa nesmie vykladať ako oprávnenie pre štát, skupinu alebo osobu vykonávať činnosť alebo uskutočniť skutok s cieľom narušiť práva alebo slobody v dohovore zakotvené, alebo na obmedzovanie týchto práv a slobôd vo väčšom rozsahu, než je stanovené v dohovore.“

Tento článok poskytuje Súdu právo označiť akékoľvek činy zamerané proti ľudským právam, obsahujúce ho (napríklad v takých, ako právo na život, a právo nebyť diskriminovaný) ako činy, ktoré nemôžu počítať s ochranou zabezpečujúcou EDĽP ako celkom a článkom 10 o slobode, v ktorej sa hovorí nasledovné:

Sloboda prejavu

1. Každý má právo na slobodu prejavu. Toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice. Tento článok nebráni štátom, aby vyžadovali udeľovanie povolení rozhlasovým, televíznym alebo filmovým spoločnostiam.

2. Výkon týchto slobôd, pretože zahŕňa povinnosti aj zodpovednosť, môže podliehať takým formalitám, podmienkam, obmedzeniam alebo sankciám, ktoré stanovuje zákon, a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, územnej celistvosti alebo verejnej bezpečnosti, na predchádzanie nepokojom alebo zločinnosti, ochranu zdravia alebo morálky, ochranu povesti alebo práv iných, zabránenia úniku dôverných informácií alebo zachovania autority a nestrannosti súdnej moci.

³¹Hampson, Françoise J. (2012). Freedom of expression in situations of emergency and armed conflict. In: Freedom of Expression: Essays in honour of Nicolas Bratza. (Sloboda slova v mimoriadnych situáciách v ozbrojených konfliktoch. / Sloboda slova: Eseje na pamiatku Nikolasa Bratza). Casadevall, J. et.al. (eds.). Strasbourg: Council of Europe. s. 456.

Inými slovami, Súd si myslí, že uskutočnenie práva slobody prejavu, ktoré protirečia vyjadreniu a duchu EDĽP, nie je ochránené na úrovni samotného EDĽP, ktorý nie je ochránený na úrovni EDĽP.

*Akékoľvek činy proti ľudským právam (takých ako právo na život,
a právo na nediskrimináciu) nemôžu počítať s ochranu
EDĽP ako celku, a článku 10 o slobode prejavu konkrétne.*

Súd určil, že „výrok, zameraný proti základným hodnotám Dohovoru, musí byť vyňatý spod ochrany článku 10 v dôsledku článku 17³². Pretože vo veci *Garaudy proti Francúzsku*³³, proti diskusii za negovanie zločinov proti ľudskosti autora knihy, ktorý systematicky spochybňoval zločiny, ktoré uskutočnili nacisti proti židovskému obyvateľstvu. Súd určil, že žaloba žalobcu podľa článku 10 protirečí *ratione materiae*³⁴ tvrdení Dohovoru. Tento záver je podmienený tým, že základný obsah a význam knihy žalobcu, a to znamená, že jej ciele boli vedome revizionistické a protirečili základným hodnotám Dohovoru, a to voči právu spravodlivosti a mieru. Zakladajúc na tom, Súd prišiel k záveru, že žalobca sa snažil deformovať skutočný zámer článku 10, využívajúc vlastné právo slobody prejavu v cieľoch protikladných slovu a duchu Dohovoru. Súd prišiel k tomu istému záveru vo veci *Norwood* proti Spojenému kráľovstvu³⁵ a *Pavel Ivanov proti Rusku*.³⁶, ktoré sa týkajú využitia slobody prejavu v islamofóbnych a antisemitských cieľoch.

Vo veci *Molnar proti Rumunsku*³⁷ mal Súd vyriešiť rozhodnutie o človeku, ktorý bol odsúdený za rozširovanie materiálov priamej agitácie (plagátov), ktorých obsah podnecoval nenávisť medzi národmi, diskrimináciu a anarchiu. Súd určil, že plagáty nájdené v dome žalobcu obsahovali rôznu informáciu, ktorá vyjadrovala jeho vlastný názor. Ak obsah niektorých

³² Pozri. *Lehideux and Isorni v. France*, 23 septembra 1998., §§ 53 a 47, Správy o uzneseniach a Rozhodnutiach 1998-VII, a *Orban and Others v. France*, N 20985/05, § 34, 15. januára 2009.

³³ Pozri. *Lehideux a Isorni v. France*, 23. septembra 1998., §§ 53 a 47, Správy o uzneseniach a Rozhodnutiach 1998-VII, a *Orban and Others v. France*, N 20985/05, § 34, 15. januára 2009.

³⁴ *Ratione materiae* (lat.) – v dôsledku okolností spätých a predmetom posúdenia.

³⁵ N. 23131/03, ECHR 2004-XI.

³⁶ N. 35222/04, 20. februára 2007.

³⁷ N 16637/06, 23. októbra 2012.

správ nebol pochybný, tak iné mohli napomáhať vytvoreniu napätia medzi obyvateľstvom, zvlášť v kontexte situácie v Rumunsku. V tejto súvislosti si Súd všimol správy, týkajúce sa rómskej a homosexuálnej menšiny. Obsah týchto správ, ktorých cieľom bolo vyvolať nenávisť k vyššie uvedeným menšinám, predstavoval vážnu hrozbu pre verejný poriadok a protirečil základným hodnotám, ktoré boli základom Dohovoru o demokratickej spoločnosti. Tieto činy nie sú v súlade s demokraciou a ľudskými právami, pretože porušujú práva iných; preto Súd určil, v súlade s článkom 17 Dohody, že žalobca nemôže realizovať svoje právo na slobodu prejavu.

Naopak, Súd nepoužil článok 17 Dohovoru, keď zistil, že zrieknutie sa politickým činiteľom charakteristiky udalostí 1915 roku ako „genocídy“ nebol zameraný na podnecovanie nenávisťi k arménskemu ľudu. Žalobca nebol privolaný k zodpovednosti, alebo odsúdený za ospravedlnenie genocídy, alebo za podnecovanie nepriateľstva. Znamená to, že Súd považoval diskutabilné presvedčenie za „intervenciu“ do realizácie práv tohto činiteľa, predpokladaných v článku 10.³⁸

Súd má pevnú súdnu prax, ktorá sa týka práve článku 10, ktorá sa môže využiť v kontexte propagandy. Súd rozhodol v rade súdnych rozhodnutí, že právo na slobodu prejavu sa využíva nielen vo vzťahu k „informácii“ alebo k „myšlienkam“, ktoré sa vlažne hodnotia ako ľahkovážne a nestranné, ale aj k tým, ktoré urážajú, znepokojujú a trápia štát alebo akúkoľvek časť spoločnosti.³⁹ Nedávne z nich: *Mouvement raëliensuisse* proti Švajčiarsku⁴⁰ a *Animal Defenders International* proti Spojenému kráľovstvu.⁴¹ Také sú požiadavky pluralizmu, tolerancie a šírky názorov, bez ktorých niet demokratickej spoločnosti. Okrem iného sloboda žurnalistiky umožňuje do určitej miery využiť zveličenie alebo dokonca nabádanie.⁴²

Súd nie jeden raz určil, že článok 10 negarantuje neobmedzenú slobodu slova dokonca pri posúdení médiami otázok, ktoré vyvolávajú vážne znepokojenie verejnosti. V súlade s podmienkami bodu 2 daného článku realizácia tejto slobody je spojená s „povinnosťami a zodpovednosťou“, ktoré sa dajú použiť vo vzťahu k médiám. Tieto povinnosti

³⁸ Perinçek v. Switzerland, N 27510/08, 17. decembra 2013, uznesenie Veľkého senátu, 15. októbra 2015.

³⁹ Stoll v. Switzerland ([GC], N 69698/01, § 101, ECHR 2007-V

⁴⁰ N 16354/06, § 48, ECHR 2012.

⁴¹ 41 N 48876/08, § 100, ECHR 2013

⁴² Pozri: De Haes and Gijssels v. Belgium, 24. februára 1997.

a zodpovednosť majú zvláštny význam, napríklad v prípadoch ohrozenia bezpečnosti a územnej celistvosti štátu.⁴³ Ako sa poukazuje v článku 10, táto sloboda môže byť podriadená obmedzeniam, ktoré musia byť presne definované a ich nevyhnutnosť musí byť presvedčivo zdôvodnená.

Pretože „povinnosti a zodpovednosť“ sú neoddeliteľné od realizácie slobody prejavu, garancie poskytované novinárom článkom 10 kvôli pokrytiu spravodajstvom sociálne dôležitých otázok, pracujú s podmienkou, že konajú v dobrej viere, aby zabezpečili presné a spoľahlivé informácie v súlade s novinárskou etikou.⁴⁴

Kontrola potreby demokratickej spoločnosti si vyžaduje, aby súdy rozhodli, či bola ohlásená spoločenská nevyhnutnosť porovnateľná so zákonnosťou následného cieľa a či boli príčiny uvedené národnými orgánmi moci kvôli zdôvodneniu, podstatné a dostatočné.⁴⁵

Vo veci Zana proti Turecku⁴⁶ veľká komora Súdneho dvora posúdila povahu vyhlásenia bývalého starostu mesta Diyarbakir v rozhovore, publikovanom vo veľkých národných denníkoch, o teroristickej organizácii Robotnícka strana Kurdistanu (PSK).

Hoci určitá fráza bola súčasne protirečivá a nejednoznačná, súd rozhodol, že trest odňatia slobody udelený starostovi, nie je porušením článku 10. Veta sa nedá posúdiť oddelene od kontextu. Mala zvláštny význam za daných okolností, rozhovor sa časovo zhodoval s pokusmi zabiť civilné obyvateľstvo, za ktorými bola PSK na juhovýchode Turecka.

To znamená, že slovná podpora poskytnutá PSK, ktorá bola následne predstavená ako „národno-oslobodzovacie hnutie“, musí byť posúdená skôr ako prostriedok zostrenia - aj bez toho - výbušnej situácie v regióne.

Preto definovaný trest sa môže oprávnenne považovať za reakciu na naliehavú spoločenskú potrebu a intervencia bola priznaná ako zodpovedajúca zákonným cieľom. V rozsudku sa hovorí, že v tom čase, keď na juhovýchode Turecka zúrili vážne nepokoje, také vyhlásenie z úst politického predstaviteľa, známeho v regióne, mohlo mať dôsledky, ktoré sú dostatočné

⁴³ Han v. Turkey, N 50997/99, 13. septembra 200.

⁴⁴ Pozri Goodwin v. the United Kingdom, 27. marca 1996, Správy 1996-II, § 39, a Fresnoz and Roire v. France [GC], N 29183/95, § 54, ECHR 1999-I.

⁴⁵ Pozri Sunday Times v. the United Kingdom (No. 1), 26. apríla 1979, Series A N 30, § 62.

⁴⁶ N 69/1996/688/880, 25. novembra 1997.

pre zdôvodnenie ochrany národnej bezpečnosti a verejného poriadku a ich udržaniu národnými orgánmi.

Vo veci *Kommersant Moldavska proti Moldavsko*⁴⁷ Súd zistil porušenie článku 10, pretože denník (Kommersant Moldavska) prinútili zastaviť vydávanie bez preukázania príčin alebo vysvetlenia, že ním zverejnené informácie predstavujú hrozbu národnej bezpečnosti a územnej celistvosti.

Denník zverejnil sériu článkov, ktoré kritizovali štátne orgány Moldavska za ich činnosť vo vzťahu k neuznanej Podnesterskej moldavskej republike (PMR) a odrážajúce ostrú kritiku vlády Moldavska niektorými lídrami PMR a Ruska. Národné súdy nariadili zastaviť vydávanie novín a rozhodli, že články prekročili hranice určené zákonom, ohrozovali územnú celistvosť Moldavska, národnú bezpečnosť a verejnú bezpečnosť, vytvárajúc možnosť pre neporiadok a kriminalitu, a tým porušili Ústavu. Národné súdy nespresnili, ktoré výroky alebo vety predstavujú hrozbu, ale vyhlásili, že články nepredstavujú spravodlivý výklad verejných vyhlásení štátnych orgánov.

Súd priznal, že hoci bol denník následne zaregistrovaný pod názvom Kommersant-Plus, zrušenie jeho vydávania je zásahom do práva denníka na slobodu prejavu. Zásah by sa mohol posudzovať ako prenasledovanie právoplatného cieľa ochrany národnej bezpečnosti a územnej celistvosti Moldavskej republiky, zohľadňujúc citlivosť témy, posudzovanej v spochybňovaných článkoch, ktoré niekedy využívali slovné urážky. Bez ohľadu na to Súd vyhlásil, že národné súdy neposkytli dôkazy, ktoré majú k prípadu vzťah, zdôvodňujúce zásah a fakticky sa obmedzili na to, že zopakovali podmienky použitej legislatívy. Národné súdy nepresnili to, aké články predstavovali problém a akým spôsobom boli hrozbou pre národnú bezpečnosť a územnú celistvosť alebo či pošpinili prezidenta a krajinu. Národné súdy sa vyhli diskusii o nevyhnutnosti zásahu do slobody prejavu.

Jediná realizovaná analýza sa obmedzila na otázku, či sa dajú články považovať za niekoľkonásobné zopakovanie verejných výrokov, za ktoré denník v súlade s národnou legislatívou nenesie zodpovednosť.

⁴⁷N 41827/02, 9 . januára 2007.

V dôsledku nedostatočnosti dôkazov poskytnutých národnými súdmi Súd rozhodol, že ich rozhodnutia neboli zdôvodnené príslušnou analýzou faktov, ktoré majú vzťah k prípadu.

V prípade Džejlan (Ceylan) proti Turecku⁴⁸ žalobca, odborový líder, bol odsúdený na jeden rok a osem mesiacov odňatia slobody, ale aj zbavený niektorých politických a sociálnych práv, za „trestné činy nabádania obyvateľstva k nenávisti a nepriateľstvu, poukazujúc na rozdiely na základe etnického alebo regionálneho pôvodu, alebo sociálnej triedy“. Súd priznal rozsudok za neproporcionálny, pretože posudzovaný článok, bez ohľadu na jeho „jedovatosť“, nevyzýval k použitiu násilia, k ozbrojenému odporu alebo povstaniu. Podľa názoru Súdu, tento faktor sa mal brať do úvahy.

Ten istý argument o neexistencii nabádania sa použil v prípade Erdogdua a Incea (Erdogdu and Ince) proti Turecku.⁴⁹ Tu boli žalobcovia odsúdení za rozširovanie separatistickej propagandy prostredníctvom časopisu, v ktorom pracovali ako editor a novinár. Súd poznamenal, že časopis zverejnil rozhovor s tureckým sociológom, v ktorom ostatne menovaný vyjadril svoj názor o možných zmenách vo vzťahu Turecka ku kurdskej otázke. Zistilo sa, že rozhovor mal analytický charakter a neobsahoval žiadne výroky, ktoré by mohli byť charakterizované ako nabádanie k násiliu.

Mieste štátne orgány neprejavili dostatočnú úctu k právu verejnosti na informovanosť o druhom názore na situáciu na juhovýchode Turecka, bez ohľadu na to, ako by vnímali tento pohľad. Podľa mienky Súdu, bez ohľadu na príslušné príčiny odsúdenia a rozsudku, poskytnuté Súdom národnej bezpečnosti Istanbulu, nemôžu sa považovať za dostatočné pre zdôvodnenie zásahu do práva žalobcov na slobodu prejavu.

Súčasne je dôležité chápať, že len v prípade Perinček proti Švajčiarsku (pozri vyššie) precedентné právo Súdu hovorí o „propagande vojny“, a to dokonca len tak mimochodom.

Súd priznáva, že pri posúdení hrozby „separatistickej propagandy voči celistvosti štátu... môže byť ťažké definovať zákon absolútne presne a vyžaduje sa určitá pružnosť, aby ju mohli národné súdy hodnotiť.“ Rozhodol, že „bez ohľadu na presne skonštruované právne normy,

⁴⁸N 23556/94, 8. júla 1999.

⁴⁹N 25067/94 и 25068/94, ECHR 1999-IV

prvok hodnotenia súdom je nevyhnutný. Potreba vo vysvetlení pochybných momentov a v adaptácii k meniacim sa okolnostiam bude vždy.“⁵⁰

Mnohé iné prípady, posúdené Súdom, žaloby v kontexte propagandy sú spojené s otázkami pluralizmu vo verejnom vysielaní, nevyhnutnosťou dodržiavania novinármi profesionálnej etiky a všeobecnej štruktúry Konvencie, s tým, aby sa pridržovali a zabezpečovali ideály a hodnoty demokratickej spoločnosti. Čo sa týka práce Rady ministrov a Parlamentného zhromaždenia Rady Európy zvláštna pozornosť musí byť venovaná Vedúcim princípom Rady ministrov Rady Európy o ochrane slobody slova a informácií v čase krízy; ako „kríza“ sa v dokumente chápu aj vojny. Jeho text zamestnancom médií odporúča poskytovať „presné, aktuálne a úplné“ informácie, pretože „môžu byť kladným príspevkom ku predchádzaniu alebo vyriešeniu určitých krízových situácií, pridŕžajúc sa najvyšších profesionálnych štandardov a formujúc kultúru tolerancie a vzájomného pochopenia medzi rôznymi vrstvami spoločnosti.“⁵¹

2.3 Európska únia

Charta základných práv Európskej únie (EÚ) v článku 11(1) predpokladá, že každý človek má právo na slobodu prejavu.⁵² Dané právo zahŕňa slobodu pridŕžiavať sa vlastných názorov a slobodu získavať a rozširovať informácie a myšlienky bez zásahu orgánov štátu a nezávisle od hraníc. V súlade s článkom 11 (2) Charty, sa musí zabezpečiť sloboda a pluralizmus médií.

Článok 52 ods. 1 Charty základných práv stanovuje, že všetky obmedzenie výkonu práv a slobôd uznaných Chartou, by mali byť stanovené zákonom a mali by rešpektovať podstatu týchto práv a slobôd. Pri zohľadnení zásady proporcionality môžu sa obmedzenia uplatňovať,

⁵⁰Başkaya and Okçuoğlu v. Turkey, N 23536/94 a 24408/94, 8. júla 1999.

⁵¹ Vedúce princípy Výboru ministrov Rady Európy pre ochranu slobody slova a informácií v čase krízy (Schválené Výborom ministrov 26. septembra 2007. na 1005. Rokovaní námestníkov ministrov). URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1188493>.

⁵² Dohoda Európskej únie o základných právach je adresovaná v súlade s článkom 51, orgánom Európskej únie, a členským štátom, ktoré používajúcim zákonodarstvo EÚ. Použitie princípu podriadenia dáva nadradenosť národným ústavným garanciam. Zásady Európskej dohody o ľudských tiež určujú objem a interpretáciu práv, ktoré sú ochránené Dohovorom, bez ohľadu na to, že Európska únia ako taký je účastníkom EDĽP. URL: <http://eulaw.eu/treaties/charter>.

ale iba vtedy, ak sú nevyhnutné a skutočne slúžia spoločným záujmom Európskej únie alebo potrebe chrániť práva a slobody iných osôb.

Smernica EÚ o audiovizuálnych mediálnych službách (článok 3 ods. 1)⁵³ stanovuje, že členské štáty zaručia slobodu prijímania a nebudú obmedzovať retransmisiu na svojom území audiovizuálnych mediálnych služieb iných členských štátov EÚ z dôvodov, ktoré patria do rozsahu jeho pôsobnosti.

Článok 3 ods. 2 tejto smernice tiež umožňuje za určitých podmienok odchýlku od zásady slobody prijímania a retransmisie televízie vysielanie na svojom území z iných členských štátov. Tieto podmienky zahŕňajú zjavné, skutočné a závažné porušenia článku 6, ktorý znie:

„Štáty – členovia EÚ musia byť zabezpečené prípadnými prostriedkami, aby audiovizuálne mediálne služby, poskytované dodávateľmi mediálnych služieb, ktorí sú v ich jurisdikcii, neobsahovali žiadne nabádanie k nenávisti podľa príznaku rasy, pohlavia, náboženstva alebo národnosti.“

V spoločnom prípade Mesopotamia / Roj TV proti Nemecku⁵⁴, Európsky súdny dvor, najvyšší súd Európskej únie, ktorého rozhodnutia nemožno napadnúť, rozhodol na základe článku 22a pred článkom 6 smernice Rady o cezhraničnej televízii.⁵⁵ Súd konštatoval, že vysielanie spoločnosti Mesopotamia, dánskej holdingovej spoločnosti registrovanej v Dánsku, je majiteľom dánskej licencie na televízny kanál Roj TV, a tiež ju považuje za dánsku spoločnosť.

Ostatne menovaná vysielala satelitné programy, väčšinou v kurdskom jazyku, v celej Európe a na Strednom východe. Objednáva si výrobu programov, vrátane programov spoločnosti so sídlom v Nemecku.

V rokoch 2006 a 2007 podali turecké štátne orgány do Rady pre rozhlas a televíziu sťažnosti o tom, že programy Roj TV podporujú Kurdsú stranu práce (KSP), ktorú Európska únia klasifikuje ako teroristickú organizáciu.

⁵³Directive 2010/13/EU of the European Parliament and of the Council of 10 March 2010 on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive). URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:0024:en:PDF> (Direktíva o audiovizuálnych službách).

⁵⁴Spoločná záležitosť C-244/10 a C-245/10 Mesopotamia Broadcast and Roj TV v Federal Republic of Germany [22. septembra 2011] ECR I-08777.

⁵⁵ Direktíva Rady 89/552 / EEU z 3. Októbra 1989 o určitých ustanoveniach, určených zákonom, normou alebo administratívnou zodpovednosťou v členských štátoch v prenasledovaní televíziou s novelizáciou implementovanou Direktívou 97/36/EU Európskeho parlamentu a rady z 30. júna 1979.

Národný regulačný orgán rozhodol o týchto sťažnostiach tak, že Roj TV neporušila dánske pravidlá o vykonávaní článkov 22 a 22a smernice o audiovizuálnych mediálnych službách. Relácie nenabádali k nenávisti na základe rasy, pohlavia, náboženstva alebo národnosti, ale vysielali len informácie a názory, zatiaľ čo televízne obrazy násilia a krutosti odrážajú skutočnú krutosť Turecka v kurdských oblastiach.

Neskôr, v roku 2008, vyjadrilo Spolkové ministerstvo vnútra Nemecka názor, že činnosť televízneho kanálu Roj TV je v rozpore so "zásadami medzinárodného porozumenia", zákona o združeniach a základným zákonom krajiny. Zakázalo televízne vysielanie Mesopotamia a Roj TV, aby vykonávali podujatia, ktoré propagujú KSP v Nemecku, ktoré porušujú Zákon o združeniach a Základný zákon krajiny.

Ministerstvo svoje rozhodnutie odôvodnilo najmä skutočnosťou, že rozhlasové televízne programy vyzývali k násilnému vyriešeniu nezhôd medzi Kurdmi a Turkami, a to aj v Nemecku, čo odzrkadľuje vo veľkej miere militantný a násilný prístup k rozdielom.

Obaja žalobcovia, navrhovatelia, podali odvolanie na súd, smerujúce k zrušeniu rozsudku na základe toho, že v súlade so smernicou o audiovizuálnych mediálnych službách, môžu túto činnosť sledovať len dánske orgány. Súdny dvor rozhodol, že zákaz smernice pre akékoľvek podnecovanie k nenávisti na základe rasy, pohlavia, náboženstva, alebo štátnej príslušnosti tiež zahŕňa zákaz porušovania zásad medzinárodného porozumenia stanovených vnútroštátnym právom.

Ustanovenie smernice o súdnej právomoci nebráni členskému štátu konať proti vysielateľovi registrovanému v inom štáte v súlade so všeobecným zákonom, akým je Zákon o združeniach, za predpokladu, že tieto opatrenia nebudú zasahovať do retransmisie televíznych programov tohto vysielateľa z iného štátu do prijímajúceho štátu, ako to určí vnútroštátny súd.

Toto rozhodnutie slúžilo ako základ pre rozhodnutie Európskej komisie, vydané v roku 2015 ako odpoveď na oznámenie Litvy o údajnom porušení článku 6 smernice o audiovizuálnych

mediálnych službách, v programoch RTR Planeta, ruskom kanáli vysielajúcom v Litve prostredníctvom káblovej a satelitnej televízie.⁵⁶

Napríklad posúdila argumenty litovských orgánov o tom, že obsah programov vysielateľa vyvolal nesúlad a militantnú situáciu, čo sa týka démonizácie a hľadania "obetných baránkov" pri spravodajskom pokrytí situácie na Ukrajine. Ako sa tvrdí, programy boli zamerané na vyvolávanie napätia a násilia medzi Rusmi, rusky hovoriacimi Ukrajincami a celkovou populáciou Ukrajiny.

Medziiným v Litve žije významná rusky hovoriaca menšina, ktorá je samozrejme hlavným divákom programov RTR Planeta. Niektoré správy sa dajú považovať za také, že nabádajú k napätiu a násiliu medzi Rusmi a Ukrajincami a sú tiež zamerané proti krajinám EÚ a NATO.

Programy sa mohli považovať za programy podporujúce pocity nepriateľstva alebo nepriazne. Litovské orgány tiež odhalili, že obsah oznamov v týchto programoch sa môže považovať za podnecovanie k nenávisti, pretože používajú výrazy, ktoré možno na jednej strane považovať za také, že na jednej strane vyvolávajú určité správanie, a na druhej strane vytvárajú pocity nepriateľstva alebo nepriazne vo vzťahu ku skupine osôb.

Európska komisia rozhodla, že Litva poskytla dostatok dôkazov o tom, že vážne a nebezpečné porušenie zákazu podnecovania k nenávisti sa uskutočnilo v televíznom vysielaní RTR Planeta dvakrát za 12 mesiacov pred oznámením z 24. februára 2015, a že porušovanie zákazu pokračuje.

Opatrenia prijaté Litvou boli uznané za nediskriminačné a primerané úlohe zabezpečiť, aby poskytovatelia mediálnych služieb dodržiavali ustanovenia článku 6 smernice, podľa ktorých audiovizuálne mediálne služby by nemali obsahovať podnecovanie k nenávisti z rasových alebo národnostných dôvodov.

Kvôli zabezpečeniu efektívnosti článku 3 Smernice o audiovizuálnych mediálnych službách mala Európska komisia študovať iba dôsledky rozhodnutia litovských orgánov o slobode prejavu, ktoré sú neoddeliteľne spojené s pozastavením retransmisie televízneho kanálu

⁵⁶O súlade opatrení prijatých Litvou v súlade s článkom (2) Direktívy v súlade s článkom (2) 2010/13/ EU Európskeho parlamentu a Rady EÚ z 10. Marca 2010 o koordinácii niektorých zákonodarných, reglamentujúcich a administratívnych ustanovení, ktoré sa uplatňujú v niektorých členských krajinách EÚ, vo vzťahu k poskytovaniu audiovizuálnych mediálnych služieb. 10.07.2015. C(2015) 4609 final. URL: http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?action=display&doc_id=10299.

Planeta RTR. Komisia dospela k záveru, že sloboda prejavu vysielajúcej spoločnosti bola obmedzená v súlade s článkom 3 smernice s cieľom zastaviť podnecovanie k nenávisti.

Za daných okolností, berúc do úvahy legitímne určenie kvalifikácie týchto programov zo strany litovských orgánov, ako aj súlad orgánov s postupom podľa článku 3 ods. 2 smernice, Komisia dospela k záveru, že opatrenia prijaté Litvou, sú v súlade s právnymi predpismi EÚ.

Európska komisia v súčasnosti zvažuje podobný podnet, tento raz Lotyšskej národnej rady elektronických médií (NEPLP), o predpokladanom porušení článku 6 smernice v programoch ruského kanálu Rossija RT, prenášaného do Lotyšska káblovými a satelitnými kanálmi. NEPLP uviedla, že v prípade opakovaného porušovania zastaví vysielanie kanálu.⁵⁷

⁵⁷ Služba dohľadu nad médiami upozorňuje ruský kanál. 24. septembra 2015. URL: <http://www.lsm.lv/en/article/societ/society/media-watchdog-warns-russian-channel.a147161/>.

3.Termíny a definície

Terminológia medzinárodného práva a vnútroštátnej legislatívy súvisiaca s trestnými činmi vojnovej propagandy a nenávisti je dosť neurčitá. To je spojené s rizikom nesprávneho výkladu obmedzení ustanovených v MPOPP. Aby sa na vnútroštátnej úrovni uplatňoval zákaz vojnovej propagandy a podnecovania k nenávisti, je potrebné definovať kľúčové slová, počínajúc pojmom "propaganda". Propaganda nie je vždy považovaná za negatívny jav. V anglofónnom svete pojem "propaganda" získal negatívny význam v dôsledku Druhej svetovej vojny a v dôsledku všeobecného odmietnutia geobelsovského ministerstva propagandy a vzdelávania.

V roku 1928 Edward Bernays, dnes klasický americký autor prác o propagande, dal nielen definíciu propagandy ako "konzistentný akt trvalej snahy o presadenie a formovanie udalostí s cieľom vplyvu na spoločnosť vo tej či onej iniciatíve, myšlienke alebo skupine", ale tiež podrobne opísal výhody propagandy pre verejný prospech, vzdelávania, ale aj pre emancipáciu žien. Došiel k nasledujúcemu záveru: "Len s rozumným využitím propagandy, naša vláda, , posudzovaná ako stály administratívny orgán ľudu, bude v stave udržiavať blízky vzťah s verejnosťou, ktorý je nevyhnutný v demokratickej spoločnosti".⁵⁸

V rusky hovoriacom svete došlo k niekoľkým zmenám vnímania tohto výrazu v súvislosti s kolapsom ZSSR v roku 1991. Po páde sa propaganda začala odsudzovať a zosmiešňovať, ale iba v jej komunistickom, politickom a ideologickom zmysle, známeho ako "sovietska propaganda".

Iné typy propagandy, ako napríklad "podpora zdravého životného štýlu", sú stále považované za prípustné a opodstatnené.⁵⁹ OBSE podľa článku 19, ktorého cieľom je chrániť

⁵⁸Bernays, Edward (1928). Propaganda. New York: Liveright. URL: <http://www.historyisaweapon.org/defcon1/bernprop.html>.

⁵⁹Richter, Andrei. (2015a). The Relationship between Freedom of Expression and the Ban on Propaganda for War (Vzájomná súvislosť medzi slobodou prejavu a zákazom propagandy vojny). In: European Yearbook on Human Rights 2015. W. Benedek, F. Benoît-Rohmer, M. Kettemann, B. Kneihls, M. Nowak (Eds.). Graz: Intersentia. s. 498.

právo na slobodu prejavu, poznamenáva, že medzinárodné právo nemá dohodnutú definíciu pojmu propaganda (vojna) alebo rétoriky nenávisti (prejav nepriateľstva).⁶⁰

Niektorí (MacGonagle, 2011) zopakoval toto pozorovanie, poukazujúc na koncept "vojny" a "propagandy" ako dva príklady "zložito definovaných podmienok." Berúc na vedomie, že "propaganda" je pomerne široký pojem " pokrývajúci celý rad rôznych druhov prejavov, ktoré sa diferencujú v škodlivosti obsahu, ich podania ale aj závažnosti následkov."⁶¹ Iní, (Kearney, 2007) presvedčivo tvrdia, že "priame a verejné podnecovanie k agresii", alebo vojnová propaganda, musia byť zahrnuté do Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu ako nezávislý medzinárodný trestný čin.⁶² Tvrdí, že pojem vojnová propaganda "je len natoľko vágny, nakoľko ho chcú štáty."⁶³

Je potrebné rozlišovať - na legislatívnej a politickej úrovni -

dva druhy propagandy v médiách.

Existuje teda potreba rozlišovať na legislatívnej a politickej úrovni dva druhy propagandy v médiách. Prvým je propaganda vojny, ako aj národná, rasová alebo náboženská nenávisť, ktorá je podnecovaním k diskriminácii, nepriateľstvu alebo násiliu, ako je definované v medzinárodnom a národnom práve.“.

Ide o nezákonnú formu a preto vyžaduje právne konanie s príslušnými opatreniami v súlade s medzinárodným právom v oblasti ľudských práv. Druhý typ propagandy spája všetky ostatné druhy propagandy. To môže byť nežiaduca a odsudzovaná činnosť ohrozujúca profesiu novinára, ale nemusí nutne vyžadovať právne kroky.

⁶⁰Callamard, Agnes. (2008). Expert Meeting of the Links Between Articles 19 and 20 of the ICCPR: Freedom of Expression and Advocacy of Religious Hatred that Constitutes Incitement to Discrimination, Hostility or Violence. UNHCHR, 2-3. októbra 2008, Ženeva. Londýn: Article 19. URL: <http://www.article19.org/data/files/pdfs/conferences/iccpr-links-between-articles-19-and-20.pdf>

⁶¹McGonagle, Tarlach. (2011). Minority Rights, Freedom of Expression and of the Media: Dynamics and Dilemmas. School of Human Rights Research Series Volume 44. Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia. s.272.

⁶²Kearney, Michael G. (2007). The Prohibition of Propaganda for War in International Law. Oxford, UK: Oxford University Press. S. 191-242.

⁶³ Tamtiež s. 169.

Šírka definície nemusí nevyhnutne viesť k hmlistosti pojmu. Akákoľvek presná definícia propagandistickej vojny, odsúhlasená na vnútroštátnej alebo medzinárodnej úrovni, by mala brať do úvahy rozsah trestných činov, navrhovanej VĽP. Poznámka všeobecnej úrovne číslo 11: "sa vzťahuje na všetky formy propagandy podporiť akt agresie alebo porušenie mieru v rozpore s Chartou Organizácie Spojených národov."⁶⁴

Zatiaľ čo VĽP odkazuje na všetky formy vojnovnej propagandy, dôležitá výnimka z predmetu trestného činu uvádza, že "ustanovenia článku 20 ods. 1 Paktu nezakazujú podporu suverénneho práva na sebaobranu alebo práva národov na sebaurčenie a nezávislosť v súlade s Chartou OSN"⁶⁵.

Pod sebaobranou Charta predpokladá iba opatrenia prijaté členským štátom Organizácie Spojených národov, ak na ňu niekto "ozbrojene zaútočí".⁶⁶ Iné formy propagandy, ktoré podnecujú násilie - občianska vojna alebo vzburu voči vláde - sú upravené buď v súlade s článkom 20 ods. 2 alebo článkom 19 ods. 3 VĽP v kontexte preambuly Všeobecnej deklarácie ľudských práv⁶⁷.

V súčasnom kontexte je v Európe potrebné do definície vojnovnej propagandy monitorovať pokusy o zahrnutie propagandy a uskutočňovania "ideologického boja", "informačnej vojny" alebo "hybridnej vojny".⁶⁸

Je tiež dôležité poznamenať, že podľa pripomienky VĽP, kvôli účelom článku 20, nezáleží na tom, či je taká propaganda alebo takéto vystúpenie vnútorné, alebo vonkajšie voči dotknutému štátu.⁶⁹

Tento záver podčiarkuje cezhraničný charakter zákazu.

⁶⁴ 4 Výbor OSN pre ľudské práva (19. rokovanie). Ženeva (29. júla 1983). Poznámka všeobecnej úrovne N 11 «Zákaz vojnovnej propagandy a podnecovania národnostnej, rasovej alebo náboženskej nenávisti (článok 20)». Bod 2. URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/CCPRGeneralCommentNo11.pdf>.

⁶⁵ Tamtiež.

⁶⁶ Výbor OSN pre ľudské práva (19. rokovanie). Ženeva (29. júla 1983). Poznámky všeobecnej úrovne N 11 «Zákaz propagandy vojny a rozpútavania národnostnej, rasovej alebo náboženskej nenávisti (článok 20)». Bod 2. URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/CCPRGeneralCommentNo11.pdf>.

⁶⁷ «Berúc do pozornosti, že je nevyhnutné, aby sa práva človeka chránili mocou zákona kvôli zabezpečeniu toho, aby človek nebol nútený siahnuť ako k poslednému prostriedku k povstaniu proti tyranii a utláčaniu. Všeobecná deklarácia ľudských práv. Vyhlásená Valným zhromaždením OSN 10 decembra 1948. URL: <http://www.un.org/en/documents/udhr/~HEAD=pobj>.

⁶⁸ Richter, Andrei. (2015a). The Relationship between Freedom of Expression and the Ban on Propaganda for War (Vzájomná súvislosť medzi slobodou prejavu a zákazom propagandy vojny). In: European Yearbook on Human Rights 2015. W. Benedek, F. Benoit-Rohmer, M. Kettemann, B. Kneihns, M. Nowak (Eds.). Graz: Intersentia. s. 499.

⁶⁹ Výbor OSN pre ľudské práva (19. rokovanie). Ženeva (29. júla 1983). Poznámky všeobecnej úrovne N 11 „Zákaz propagandy vojny a rozpútavania národnostnej, rasovej alebo náboženskej nenávisti (článok 20)“. Bod 2. URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/CCPRGeneralCommentNo11.pdf>.

Valné zhromaždenie OSN v jednom z jeho prvých uznesení poskytlo pomerne jasnú definíciu vojnovej propagandy a vyhlásilo, že "odsudzuje akúkoľvek formu propagandy v ktorejkoľvek krajine, ktorá má za cieľ, alebo je schopná vytvoriť a zvyšovať ohrozenie mieru, porušenie mieru alebo agresívny čin"⁷⁰. Organizácia Spojených národov tak určila úmysel alebo hrozbu začatia vojenskej akcie ako kritérium na priradenie žaloby k množstvu protiprávných činov.

Vedci poznamenávajú, že metódy používané v propagande a umožnenie súdu ju odlišujú od iných foriem prejavu, sú "úmyselne cieleným zameraním na ľudí prostredníctvom rôznych komunikačných kanálov na šírenie predovšetkým nesprávnych, alebo zveličených opisov faktov. K nim patria negatívne alebo zjednodušené hodnotiace sudy, ktoré svojim napätím sú porovnateľné s nabádaním, excitáciou alebo podnecovaním".⁷¹

Problémy existujú aj pri definovaní pojmu "nenávisť" - jeden z najdôležitejších pojmov pre pochopenie článku 20 ods. 2. Súd poukázal, že "všeobecne prijateľná definícia výrazu nabádanie k nenávisti- neexistuje."⁷²

Odborníci vysvetľujú, že existujúce formulácie sú povrchné, pretože definujú pojem "nenávisť" prostredníctvom svojho jediného koreňového slova "nenávidieť" a naopak.⁷³

Dokonca aj v odporúčaní č. (97) 20 Výboru ministrov Rady Európy venovanej "podnecovaniu k nenávisti" sa tento pojem interpretuje ako "zahŕňajúci všetky formy prejavu, ktoré zahŕňajú šírenie, vyvolanie, stimuláciu alebo zdôvodnenie rasovej nenávisti, xenofóbie, antisemitizmu alebo iného druhu nenávisti založenej na neznášanlivosti vrátane neznášanlivosti vo forme agresívneho nacionalizmu alebo etnocentrizmu, diskriminácie a nepriateľstva voči menšinám, migrantom a ľuďom s emigrantskými koreňmi"⁷⁴. Termín bol široko kritizovaný kvôli nedostatku jasnosti hraníc pojmu⁷⁵.

Ďalším nástrojom Rady Európy je Dodatokový protokol k Dohovoru o kybernetickej kriminalite, týkajúci sa kriminalizácie trestných činov spojených s prejavmi rasizmu a

⁷⁰ Rezolúcia ONS. 110 (II). Opatrenia proti vojne a podnecovateľom k novej vojne. 108. Plenárne rokovanie, 3. novembra 1947. URL: <http://www.un-documents.net/a2r110.htm>.

⁷¹ Nowak, Manfred. (2005). U.N. Covenant on Civil and Political Rights – CCPR Commentary. Kehl am Rhein (2nd rev. ed.). Germany: Engel. S. 472.

⁷² European Court of Human Rights, Factsheet on hate speech. (2013). URL: http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf

⁷³ Mendel, Toby. (2012). Does International Law Provide for Consistent Rules on Hate Speech?. In: The Content and Context of Hate Speech: Rethinking Regulation and Responses. Eds.: M. Herz and P. Molnár. Cambridge: Cambridge University Press. S. 427.

⁷⁴ Tamtiež.

⁷⁵ Верховский А. М. (2014). Уголовно-правостран ОБСЕ против преступлений ненависти, возбуждения ненависти и языка вражды. М.: Центр «Сова». S.23.

xenofóbie a spáchaných prostredníctvom počítačových systémov, sa pokúsil definovať pojem kriminalizujúcich "rasistických a xenofóbnych materiálov".

Napríklad zahŕňa verejné urážky alebo hrozby "spáchania závažného trestného činu, ako ho vymedzuje vnútroštátne právo, pokiaľ ide o (i) osoby z dôvodu ich príslušnosti k inej skupine rasy, farby pleti, národnosti alebo etnického pôvodu a náboženstva alebo (ii) skupiny osôb, ktorá zohľadňuje tieto faktory".⁷⁶

Akčný plán z Rabatu, ktorým sa zakazuje propagovať národnostnú, rasovú alebo náboženskú nenávisť, ktorá sama o sebe predstavuje podnecovanie k diskriminácii, nepriateľstvu alebo násiliu, uverejnený Úradom vysokého komisára OSN pre ľudské práva (OHCHR) v roku 2012, je mimoriadne dôležitý.

Akčný plán z Rabatu je pokusom vysvetliť okolnosti povinnosti štátov zakázať podnecovanie k nenávisti a súčasne zabezpečiť primeranú ochranu práva na slobodu prejavu a slobodu náboženského vyznania.

Akčný plán z Rabatu sa odvoláva na definície formulované v Camdenských princípoch o slobode prejavu a rovnosti (Camden Principles), ktoré boli vypracované organizáciou Article19.⁷⁷ "Nenávisťou" a "nepriateľstvom" sa v Camdenských princípoch rozumejú "intenzívne a iracionálne emócie odsúdenia, nepriazne a nepriateľstva voči cieľovej skupine"⁷⁸.

Podnecovanie k nenávisti by sa malo odlišiť od genocídy, trochu iného a jasne definovaného právneho konceptu. Ide o medzinárodne neoprávnený čin spáchaný za priťažujúcich okolností, ktorého zodpovednosť môže byť pripísaná štátnej aj súkromnej osobe.

Podľa článku 2 Dohovoru o predchádzaní a trestaní zločinu genocídy z roku 1948⁷⁹ "genocída" znamená nasledujúce činy spáchané s úmyslom úplne alebo čiastočne zničiť každú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu ako takú:

⁷⁶Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems. CETS No.: 189. 28.01.2003. URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/189.htm>. So far the Additional Protocol is ratified by 24 OSCE participating States.

⁷⁷ Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitute incitement to discrimination, hostility or violence. Conclusions and recommendation emanating from the four regional expert workshops organised by OHCHR, in 2011, and adopted by experts in Rabat, Morocco on 5 October 2012. Paragraph 19. URL: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/SeminarRabat/Rabat_draft_outcome.pdf

⁷⁸The Camden Principles on Freedom of Expression and Equality. ARTICLE 19, Global Campaign for Free Expression. London, 2009. Principle 12. URL: <https://www.article19.org/data/files/pdfs/standards/the-camdenprinciples-on-freedom-of-expression-and-equality.pdf>

⁷⁹Cortés, Carlos E. (2013). Multicultural America: A Multimedia Encyclopedia. Thousand Oaks, US: Sage. S. 1032.

- a) zabitie členov takejto skupiny;
- b) spôsobuje vážne ublíženie na zdraví, alebo duševné poruchy členov takejto skupiny;
- c) úmyselné vytvorenie skupine takých životných podmienok, ktoré predpokladajú jej úplné alebo čiastočné zničenie;
- d) opatrenia zamerané zabráneniu pôrodnosti v prostredí tejto skupiny;
- e) násilné odovzdávanie z jednej skupiny ľudí do druhej.“

Popri genocíde, v súlade s týmto Dohovorom OSN (článok 3), ktorý ratifikovali takmer všetky účastnícke štáty OBSE, je trestateľné priame a verejné podnecovanie k páchaniu genocídy.

Na základe článku 5 Rímskeho štatútu sú zločiny genocídy v jurisdikcii Medzinárodného súdneho dvora OSN v súlade s precedenčným právom Medzinárodného súdneho dvora a Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu (ICTR), kvôli dokázaniu zločinu genocídy.

Nestačí, že členovia určitej skupiny sú prenasledovaní na základe členstva v tejto skupine; príslušné akty musia byť spáchané so zámerom zničiť celú skupinu ako takú, alebo jej časť. Koncept genocídy je teda veľmi úzky právny pojem, ktorý je ťažké dokázať.

Podnecovanie nenávisti sa musí odlišiť od trestných činov na základe nenávisti, zvyčajne vysvetľovaných ako "zločiny motivované predpojatosťou k členstvu, reálnym alebo predpokladaným obetiam v skupine. Obeť zločinu na základe nenávisti môže byť prenasledovaná kvôli príznaku rasy, etnickej príslušnosti, pohlavia, sexuálnej orientácie, zdravotného postihnutia a / alebo náboženstva. Zločiny na základe nenávisti zahŕňajú také akcie ako sú fyzický útok, zastrašovanie, obťažovanie a úmyselné poškodenie majetku."⁸⁰ V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že mnohé formy aktivít motivovaných nenávisťou, ako napríklad pochody, zhromaždenia a podpora webových stránok, nevyhnutne nepredstavujú trestný čin.

Zločiny na základe nenávisti sú trestné činy motivované predsudkami alebo predsudkami voči určitým skupinám ľudí. Aby sa kvalifikovali ako trestný čin spáchaný na základe nenávisti, musia spĺňať dve kritériá. Po prvé, tento čin predstavuje trestný čin v súlade s trestným právom. Po druhé, konanie musí byť motivované predsudkami⁸¹.

⁸⁰URL: <http://hatecrime.osce.org/>

⁸¹Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB). Promulgated on 13 November 1998 (Federal Law Gazette I, S. 945, S. 3322). Translation by the Federal Ministry of Justice. URL: <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#26>

V medzinárodnom práve tiež neexistuje jasná definícia pojmu „nabádanie“ alebo vzťah medzi "nabádanie" a širším pojmom „propaganda“ nenávisti. V súdnom výklade je problémov menej, prinajmenšom na národnej úrovni, pretože tento pojem je neoddeliteľnou súčasťou trestného práva o podnecovaní k bezpráviu. Napríklad podľa nemeckého trestného zákona za podnecovateľa sa považuje "každá osoba, ktorá úmyselne nabáda inú (osobu) k spáchaniu úmyselného protiprávneho aktu " (článok 26, "nabádanie").⁸²

Najvyšší súd Ruskej federácie poskytuje nasledovný výklad článku 282 ("Podnecovanie k nenávisti či nepriateľstvu a rovnako ponižovanie ľudskej dôstojnosti") Trestného zákonníka Ruskej federácie: "Za činy zamerané na podnecovanie nenávisti, či nepriateľstva, je potrebné považovať, najmä vyhlásenia odôvodňujúce a (alebo), ktoré potvrdzujú potrebu genocídy, masových represíí, deportácií a iných nezákonných akcií, použitie násilia proti členom národa, rasy, prívržencov konkrétneho náboženstva a iných skupín jednotlivcov. Kritika politických organizácií, ideologické a náboženské združenia, politických, ideologických či náboženských presvedčení, pričom samotné národnostné alebo náboženské zvyky by nemali byť považovaná za akt, ktorého cieľom je podnecovanie k nenávisti či nepriateľstva."⁸³

Táto interpretácia je dôležitým pokusom rozlišovať medzi nebezpečným podnecovaním a neškodnou kritikou politických a náboženských organizácií niektorými ideologickými alebo náboženskými presvedčeniami, ktoré nie sú stíhané. Najvyšší súd v tejto veci sleduje pokusy Európskeho súdu o rozlíšenie medzi nebezpečným a neškodným podnecovaním, protiprávnym a zákonným násilím.⁸⁴

V prípade spoločnosti Roj TV (popísanom vyššie) Európsky Súd v nadväznosti na stanovisko Generálneho advokáta (ktorý sa odvolával na význam pojmov v každodennom používaní) definoval slová "podnecovanie" a "nepriateľstvo" prostredníctvom odkazu v prvom prípade na akciu určenú na vyvolanie určitého správania, a v druhom prípade pocit nepriateľstva alebo odporu voči skupine jednotlivcov.

⁸²Resolution of the Supreme Court of the Russian Federation of 28 June 2011, N 11 "On judicial practice on the criminalcases of extremist crimes". URL: <http://www.rg.ru/2011/07/04/vs-dok.html>.

⁸³Bonello, Giovanni. Freedom of expression and incitement to violence. In: Freedom of Expression: Essays in honour of Nicolas Bratza. Casadevall, J. et.al. (Eds.). Strasbourg, France: Council of Europe, 2012. S. 349-359.

⁸⁴Bonello, Giovanni. Freedom of expression and incitement to violence. In: Freedom of Expression: Essays in honour of Nicolas Bratza (Sloboda prejavu a nabádania k násiliu). Casadevall, J. et.al. (Eds.). Strasbourg, France: Council of Europe, 2012. s. 349-359.

To znamená, že koncepcia „podnecovania k nepriateľstvu“ je preto "určená na to, aby zabránila akejkoľvek ideológii, ktorá nerešpektuje ľudské hodnoty, najmä iniciatívy, ktoré sa snažia ospravedlniť násilie teroristických činov proti určitej skupine jednotlivcov".⁸⁵

"Podnecovanie k nepriateľstvu," povedal Generálny advokát, "naozaj znamená snažiť sa vytvárať pocit nepriateľstva alebo odporu voči inej osobe, čo vedie k tomu, že osoba, ktorá zažíva takéto pocity, nie je schopná žiť v harmónii a porozumení s iným človekom."⁸⁶

Západné liberálne demokratické štáty, ako sa zdá, doposiaľ trpia syndrómom studenej vojny, kedy bola aktuálna idea celosvetového zákazu propagandy vojny a nenávisťi. Vtedy táto idea našla podporu bez obáv z poškodenia slobody prejavu, lebo všetko, čo prišlo z krajín sovietskeho bloku⁸⁷, bolo podozrivé. Naproti tomu delegáti Spojených štátov amerických, poznamenávali v prípravných materiáloch článku 20 (1) of MDPP, že problémy propagandy a nabádania sa najlepšie riešia "slobodným prístupom k informáciám a faktom" a "osobnou sebadisciplína "a nie" prijatím zákonov, ktoré môžu obsahovať zámer úplne obmedziť slobodu prejavu "⁸⁸

Navyše pred súčasnou krízou na Ukrajine a okolo nej, ako aj odborne realizovanými experimentmi v oblasti public relations zo strany Islamského štátu nebolo v medzinárodnom spoločenstve veľké nadšenie, pokiaľ ide o možnosť a potrebu spoločných opatrení na potlačenie propagandy.

⁸⁵Joint cases C-244/10 and C-245/10 Mesopotamia Broadcast and Roj TV v Federal Republic of Germany (22 September 2011) ECR I-08777. Paragraph 42 and 41.

⁸⁶Opinion of Advocate General Bot delivered on 5 May 2011 Joined Cases C-244/10 and C-245/10 MesopotamiaBroadcast A/S METV and Roj TV A/S v Bundesrepublik Deutschland. URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=80715&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=E N&cid=334641> . (Rozhodnutie generálneho prokurátora Bota z 5. mája 2011).

⁸⁷Kearney, Michael G. (2007). The Prohibition of Propaganda for War in International Law. Oxford, UK: Oxford University Press. s. 78-79, 111. (Zákaz propagandy vojny v medzinárodnom práve).

⁸⁸ URL: <http://www.osce.org/mc/39501>.

4. Závazky OBSE vo vzťahu k jazyku nepriateľstva

V Helsinskom Záverečnom akte(1975), ktorý položil základ pre Organizáciu pre bezpečnosti a spolupráce v Európe (OBSE), sa zúčastnené štáty sa okrem iného zaviazali udržiavať vo vzájomných vzťahoch "atmosféru dôvery a rešpektu medzi národmi a plniť ich zodpovednosť zdržať sa konania v oblasti propagandy agresívnych vojen“ proti inému zúčastnenému štátu. Tento záväzok súvisí s vykonávaním Desatora zásad, ktorými sa riadia vzťahy medzi zúčastnenými štátmi.⁸⁹

V Helsinskom Záverečnom akte sa účastnícke štáty zaviazali zdržať sa propagandy agresívnych vojen jeden voči druhému.

Od Helsinského záverečného aktu do dnes 57 účastníckych štátov OBSE prijalo významný počet politických záväzkov v súvislosti s tým, čo je dnes známe ako ľudský rozmer komplexného bezpečnostného systému OBSE.

"Napriek skutočnosti, že v medzinárodnom práve sa tieto dokumenty nepovažujú za právne záväzné dohody, ide o politické záväzky prijaté v dôsledku konsenzu a zaväzujúce jednotlivé zúčastnené štáty.

Keďže boli všetky prijaté v dôsledku konsenzu, okamžite nadobudnú platnosť, takpovediac sa okamžite stávajú uplatniteľnými a môže ich použiť akýkoľvek občan alebo vláda zúčastneného štátu OBSE, priamo voči vláde ktoréhokoľvek iného zúčastneného štátu.

O to viac, že záväzky OBSE posilňujú, a nie duplikujú, povinnosti vyplývajúce z medzinárodných právnych predpisov a dohôd, pretože obsahujú povinnosť ich plniť a robiť to v dobrej viere.⁹⁰ Záväzky OBSE týkajúce sa rovnosti, tolerancie a nediskriminácie zahŕňajú ustanovenia o úlohe médií v predsudkoch, netolerancii a nenávisti.

Účastnícke štáty OBSE najmä odsudzujú používanie médií kvôli porušeniu zásady Budapeštianskej dohody(1994).

⁸⁹ OSCE human dimension commitments. Volume 1, Thematic compilation. Preface. Warsaw: ODIHR, 2011. S. XIII.

⁹⁰Budapest Document: Towards a Genuine Partnership in a New Era (Summit of Heads of State or Government). 5-6 December 1994, Budapest. Chapter VIII. Paragraph 25.

Zaviazali sa k podpore účinných opatrení zameraných na odstránenie prejavov netolerancie, najmä agresívneho nacionalizmu, rasizmu, šovinizmu, xenofóbie a antisemitizmu⁹¹. Táto politika sa riadila rozhodnutiami zasadnutia Rady ministrov v Ríme.⁹²

Okrem toho **Deklarácia Summitu** (odsek 27) prijatého v Istanbule v roku 1999 hovorí: "Zaväzujeme sa zabezpečiť slobodu médií, ktorá je jednou zo základných podmienok pre existenciu pluralitných a demokratických spoločností. Veľmi nás znepokojuje zneužívanie médií v konfliktných zónach na podnecovanie nenávisti a medzi etnických napätí a používanie právnych obmedzení a útokov na zbavenie občanov slobodných médií ... "

Stratégia OBSE zameraná na riešenie hrozieb bezpečnosti a stability v 21. storočí (Maastricht, 2003) obsahuje (odsek 37) nasledujúci princíp: "Úplne rešpektujúc slobodu prejavu sa OBSE bude usilovať o boj proti zločinom na základe nenávisti, ktorá môže byť podnecovaná propagandou rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu na internete. "

V roku 2004 v Sofii Rada ministrov potvrdila niekoľko rozhodnutí Stálej rady ako prílohy rozhodnutia č. 12/04 **o tolerancii a nediskriminácii**. Zahŕňala najmä rozhodnutie č. 621 Stálej rady: **Tolerancia a boj proti rasizmu, xenofóbii a diskriminácii**, v ktorom sa uvádza:

1. Zúčastnené štáty sa zaväzujú: (...)

- podporovať zásadu tolerancie, dialógu, vzájomného rešpektu a vzájomného porozumenia v médiách vrátane internetu ... "

V tej istej prílohe sa tiež potvrdilo osobitným rozhodnutím rozhodnutie Stálej rady č. 633:

Podpora tolerancie a slobody médií v Internete, ktoré:

"(5) Zúčastnené štáty by mali osobitne skúmať účinnosť zákonov a iných opatrení upravujúcich obsah internetu z hľadiska ich vplyvu na počet zločinov spáchaných na základe rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu;"

"(6) Zúčastnené štáty by mali podporovať analyticky presné výskumy, ktoré sa týkajú možnej súvislosti medzi rasistickými, xenofóbnymi a antisemitskými vyhláseniami na

⁹¹Document of the Fourth Meeting of the CSCE Council of Ministers. 30 November – 1 December 1993, Rome. Chapter X ("Declaration on Aggressive Nationalism, Racism, Chauvinism, Xenophobia and anti-Semitism").

⁹²Decision No. 193 of the Permanent Council 5 November 1997. Establishment of the Office of the OSCE Representative on Freedom of the Media, Mandate of the OSCE Representative on Freedom of the Media. Paragraph 6. URL: <http://www.osce.org/fom/99565?download=true> .

internete a kriminálne motivovanými rasovými, xenofóbnymi, antisemitskými alebo inými súvisiacimi predsudkami;"

"(7) OBSE bude podporovať výmeny skúseností zamerané na hľadanie účinných prístupov k problému propagandy rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu na internete, ktoré neohrozujú slobodu informácií ZÁVAZOK 52 a slobodu prejavu. OBSE vytvorí príležitosti na šírenie informácií o najlepšej praxi, najmä počas výročných schôdzí o hodnotení plnenia, venovaných ľudskému rozmeru;"

V rozhodnutí č. 13/06, **Boj proti intolerancii a diskriminácii a presadzovaní vzájomného rešpektovania a porozumenia** (Brusel, 2006), stála rada OBSE uznala (odsek 9)

"... kľúčová úloha, ktorú môžu slobodné a nezávislé médiá zohrávať v demokratických spoločnostiach, a ich vážny vplyv, pokiaľ ide o potláčanie alebo zhoršovanie predsudkov, predpojatosti, a v tomto zmysle podporuje prijatie dobrovoľných profesionálnych noriem novinármi, samoreguláciu médií, a iné vhodné mechanizmy kvôli zabezpečeniu väčšej profesionality, presnosti a dodržiavania etických noriem medzi novinármi ... "

Táto pozícia OBSE bola opätovne potvrdená najmä Radou ministrov v Madride (rozhodnutie č. 10/07 **O tolerancii a nediskriminácii: podpora vzájomného rešpektovania a porozumenia**).

Post zástupcu OBSE pre slobodu médií zriadeného v roku 1997 získalo **Mandát**⁹³ na pomoc pri posilňovaní a ďalšom rozvíjaní zásad a záväzkov, vrátane odstránenia vážnych prejavov neznášanlivosti, zo strany zúčastnených štátov prostredníctvom médií v rozpore so zásadami stanovenými v odseku 25 kapitoly VIII Budapeštianskeho Dokumentu a časť X rozhodnutí Rímskej schôdzky OBSE (pozri vyššie). Zástupca preto "môže postúpiť žiadosti, návrhy a úvahy stálej Rade, v prípade potreby doplnené odporúčaniami pre ďalšie opatrenia".

Záväzky OBSE v oblasti slobody prejavu a slobody masmédií by sa nemali chápať a interpretovať paralelne s vyššie uvedenými právnymi normami. Ako sa uvádza v Helsinskom záverečnom akte, dva medzinárodné nástroje navzájom spolupracujú a dopĺňajú sa. Inými

⁹³ Rozhodnutie N 193 Stálej Rady z 5. novembra 1997. Zriadenie Kancelárie Predstaviteľa OBSE pre otázky slobody médií, Bod 6. URL: <http://www.osce.org/fom/99565?download=true>.

slovami povedané, záväzky OBSE zahŕňajú koncepty a jazyk, ktorý môže byť správny, interpretujú sa a implementujú len s prihliadnutím na rozsiahle požiadavky a parametre stanovené medzinárodnými právnymi normami.

5. Príklady národnej legislatívy

V jednej z nedávnych správ, ktorú poskytol Stálej rade zástupca OBSE pre slobodu médií, sa uvádza, že hoci sa konceptu slobody médií a slobody prejavu venovala náležitá pozornosť a uznanie medzinárodného práva v oblasti ľudských práv je v mnohých vnútroštátnych jurisdikciách, ich praktické uplatňovanie sa nedodržiava v plnom rozsahu. Zároveň v mnohých prípadoch musia byť medzinárodné normy ľudských práv, ktoré zakazujú propagandu vojny a nenávisti, stále jasnejšie a účinnejšie začlenené do vnútroštátnych právnych predpisov, súdnej praxe a politiky. To vysvetľuje ťažkosti a politickú citlivosť vymedzenia zákazu takejto propagandy spôsobom, ktorý rešpektuje slobodu prejavu.

Rôzne prístupy štátov k obmedzeniu propagandy vojny a nenávisti sa pohybujú od liberálneho prístupu (v USA, Veľkej Británii a Maďarsku) až po tvrdšie vo Francúzsku a Nemecku. Stojí za zmienku niekoľko historických právnych aktov - národných zákonov o ochrane mieru - prijatých v rokoch 1950-1951 viacerými socialistickými krajinami, od Mongolska až po východné Nemecko (NDR). Zákon ZSSR "O ochrane mieru" (1951) vyhlásil najmä vojnovú propagandu za "najväznejší zločin proti ľudskosti", pretože "podkopáva príčinu mieru" a "vytvára hrozbu novej vojny."

Prípady uplatnenia týchto deklaratívnych aktov nie sú známe. Preskúmanie vnútroštátnych právnych predpisov niektorých účastníckych štátov OBSE, ktoré tvrdia, že v súčasnosti trpia od propagandy nenávisti, poukazuje na to, že existuje dostatočný súbor právnych nástrojov na zablokovanie nezákonnej propagandy v súlade s medzinárodnými normatívnymi aktmi.

Národná Ústava Litvy stanovuje, že "propaganda vojny v Litovskej republike je zakázaná" (článok 135). "Sloboda prejavu a šírenie informácií je nezlučiteľná s trestnými činmi - podnecovaním k národnej, rasovej, náboženskej alebo sociálnej nenávisti, násiliu a diskriminácii, urážke a dezinformáciám" (článok 25).⁹⁴

⁹⁴Constitution of the Republic of Lithuania. Adopted by citizens of the Republic of Lithuania in the Referendum of 25 October 1992. URL: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm> ,

Litovský trestný zákon nezahŕňa trestný čin vojrovej propagandy, hoci trestá odňatím slobody až na tri roky za verejné výzvy k násiliu, alebo jeho financovanie, alebo inú materiálnu podporu takejto činnosti na základe "pohlavia, sexuálnej orientácie, rasy, národnosti, jazyka, pôvodu, sociálneho statusu, presvedčenie, presvedčenie alebo názor. " Kódex stanovuje, že za tieto činy zodpovedá aj právnická osoba.⁹⁵

Článok 19 ods. 1 ods. 3 Zákona o verejných informáciách (zmenený a doplnený v roku 2015) sa prelína s ústavou tým, že zakazuje médiám šíriť "propagandu vojny alebo výzvy k nenávisti, zosmiešňovaniu, ponižovaniu, podnecovaniu k diskriminácii, násiliu nad ľuďmi alebo osobami, ktoré k nej patria, na základe veku, pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasy, jazyka, pôvodu, spoločenského postavenia, viery alebo náboženstva."

Článok 19 ods. 2 zakazuje šírenie "dezinformácií ako aj urážlivých informácií alebo informácií, ktoré degradujú česť a dôstojnosť".⁹⁶

Nakoniec odsek 11 článku 34-1 („Sloboda a obmedzenie poskytovania služieb informovania verejnosti audiovizuálnymi prostriedkami“) Zákona o verejných informáciách, predpokladá právo zastavenia „príjmu“ zahraničných relácií.

"Voľný príjem televíznych kanálov a (alebo) jednotlivých programov a (alebo) katalógov programov z nečlenských štátov Európskej únie, krajín Európskeho hospodárskeho priestoru a ďalších európskych krajín, ktoré ratifikovali Dohovor Rady Európy o cezhraničnej televízii, v Litovskej republike môže byť pozastavené na základe rozhodnutia Európskej komisie, pokiaľ takéto televízne kanály a (alebo) jednotlivé krajiny, z ktorých pochádzajú programy, a (alebo) katalógy porušujú požiadavky článkov 17 a 19 tohto Zákona ... Predpokladané opatrenia musia byť primerané k porušeniam."⁹⁷

⁹⁵ Republic of Lithuania. Law on Provision of Information to the Public. 2 July 1996. No. I-1418. (As last amended on 6 November 2012 – No XI-2353). Official translation. URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=458157. The translation provided here takes into account amendments made in 2015. 96 Ibid

⁹⁶ Republic of Lithuania. Law on Provision of Information to the Public. 2 July 1996. No. I-1418. (As last amended on 6 November 2012 – No XI-2353). Official translation. URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=458157. The translation provided here takes into account amendments made in 2015. 96 Ibid

⁹⁷ Criminal Law of Latvia. 8 July 1998. Article 77. URL (in English): <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Rozhodnutia národného regulátora, Litovskej rozhlasovej a televíznej komisie (KLRT), pozastavenie alebo zrušenie prijímania určitých programov musia byť schválené správnym súdom. Lotyšský trestný zákonník ustanovuje, že verejná výzva na agresívnu vojnu alebo na začatie vojenského konfliktu sa potrestá odňatím slobody až na osem rokov.⁹⁸ Článok 26 (časti 3 a 4) zákona o elektronických médiách v Lotyšsku stanovuje:

"Programy a vysielanie elektronických médií nemôžu obsahovať:

- výzvy k nenávisti alebo diskriminácii osoby alebo skupiny osôb z dôvodu pohlavia, rasy alebo národného pôvodu, štátnej príslušnosti, náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo iných dôvodov;
- výzvy k vojne alebo k rozpútaniu vojenského konfliktu. "⁹⁹

Článok 24 odsek 4 stanovuje:

"Elektronické médiá poskytujú spravodlivý a objektívny obraz o skutočnostiach a udalostiach v programoch, uľahčujú výmenu názorov a sú v súlade so všeobecne uznávanými princípmi novinárskej etiky. Komentáre a názory by mali byť oddelené od spravodajstva, pričom uvedie autora stanoviska alebo komentára. "

Napokon, článok 19 (5), odsek 1 stanovuje, že národný regulačný orgán zabezpečí slobodu príjmu a neobmedzí ďalšie prenosy programov na území Lotyšska z iných krajín, kde prenos z iného štátu neporušuje "otvorene, vážne a významne" ustanovenia článku 26 tohto zákona.¹⁰⁰

Ústava Moldavskej republiky v článku 32 ("Sloboda názorov a prejavu") vyhlasuje:

„Zakazuje sa a trestá spochybňovanie a diskreditácia štátu a ľudu, výzvy k agresívnej vojne, etnická, rasová alebo náboženskú nenávisť, podnecovanie k diskriminácii,

⁹⁸Electronic Mass Media Law, 28 July 2010. Official translation.

⁹⁹ Tamtiež.

¹⁰⁰Constitution of the Republic of Moldova. Adopted on 29 July 1994. URL: <http://www.presedinte.md/eng/constitution> .

teritoriálny separatizmus, sociálne násilie, ako aj iné činy, ktoré zasahujú do ústavného režimu.¹⁰¹

Trestný zákon ustanovuje, že "šírenie vojny, šírenie tendenčných a vymyslených informácií vedúcich k podnecovaniu vojny, alebo iné akcie, zamerané na iniciovanie vojny spáchané buď ústne, písomne, rozhlasom, televíziou alebo filmom, alebo iným spôsobom" sa trestá odňatím slobody až do 6 rokov.¹⁰²

Kódex televízie a rozhlasu Moldavskej republiky tvrdí¹⁰³:

„Článok 7. Sociálno-politická rovnováha a pluralizmus

(1) Kvôli dodržaniu práv a základných slobôd človeka pri vysielaní a prenose programových komplexov, sa realizujú a zabezpečujú politický a sociálny pluralizmus, kultúrna, jazyková a náboženská rozmanitosť, informovanie, vzdelávanie a zábavu publika.

(2) Pri poskytovaní vysielacieho času na predstavenia názorov ktorejkoľvek strany alebo politického hnutia je rozhlasová organizácia povinná v rovnakom druhu programov súčasne poskytovať priestor vo vysielaní ostatným stranám a politickým hnutiam bez zbytočného odkladu a bez preferencie v závislosti od zastúpenia v Parlamente.

(...)

(4) S cieľom dodržiavať zásady sociálno-politickej rovnováhy, nestrannosti a objektivity vo svojich informačných programoch, sú vysielacie organizácie povinné zabezpečiť:

¹⁰¹Article 140. The Criminal Code of the Republic of Moldova. No. 985-XV. Promulgated on 18 April 2002. Official Monitor no. 128-129/1012 of 13 September 2002. URL (in English): www.legislationline.org/documents/id/8906 .

¹⁰²Audiovisual Code of the Republic of Moldova. LPC260/2006. Promulgated on 4 August 2006. Official Monitor no. 131 of 18 August 2006, art. 679. URL (in English): http://www.apel.md/public/upload/en_audiovisual_code.pdf

¹⁰³Constitution of Ukraine. Adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on 28 July 1996. URL: www.ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=12084 .

Spôľahlivosť oznamovaných informácií;

Zabránenie skresleniu skutočnosti prostredníctvom úpravy, trikov, komentárov, formulácií alebo titulkov;

Dodržiavanie zásady informácií z viacerých zdrojov v prípade reportáží týkajúcich sa konfliktných situácií. (...) "

"Článok 10. Práva spotrebiteľov programov

(1) V Moldavskej republike je právo na úplné, objektívne a pravdivé informácie, právo na slobodu prejavu a právo slobodne prenášať informácie prostredníctvom audiovizuálnych médií zaručené zákonom.

2) Ochrana práv spotrebiteľov programov zabezpečuje Koordinačná rada pre televíziu a rozhlas, ktorá má právomoc koordinovať činnosti v oblasti televízneho a rozhlasového vysielania, ako aj súdne orgány.

(3) Súdna inštancia prijíma opatrenia na ochranu práv spotrebiteľa programov na základe jeho žiadosti. (...)

5) Vysielajúca organizácia je povinná poskytovať spotrebiteľom programov objektívne informácie a napomáhať slobodnému vytváraniu názorov. "

A napokon "v prípade porušenia pravidiel ustanovených zákonom vysielacími organizáciami" zákon ustanovuje "dočasné pozastavenie vysielacej licencie" (článok 38 odsek 1d)

Ústava Ukrajiny definuje slobodu prejavu v článku 34:

"Každý má zaručené právo na slobodu mysle a prejavu, slobodné vyjadrenie svojich názorov a presvedčení. Každý má právo slobodne zbierať, uchovávať, používať a rozširovať informáciu ústne, písomne alebo iným spôsobom – na základe vlastného výberu. Výkon týchto práv môže byť obmedzený zákonom, v záujme národnej bezpečnosti, územnej celistvosti alebo verejného poriadku, s cieľom zabrániť

nepokojom a zločinnosti, kvôli ochrane verejného zdravia, na ochranu dobrej povesti alebo práv iných, pre zabránenie úniku dôverných informácií alebo podpory autority a nestrannosti spravodlivosti." ¹⁰⁴

Ústava tiež spomína informačnú bezpečnosť v nasledujúcom kontexte článku 17:

"Ochrana suverenity a územnej celistvosti Ukrajiny, zabezpečenie jej hospodárskej a informačnej bezpečnosti sú najdôležitejšími funkciami štátu, vecou celého ukrajinského ľudu." ¹⁰⁵

Trestný zákon Ukrajiny, okrem iného ustanovuje, že každá osoba, ktorá verejne vyzýva k agresívnej vojne, alebo k vypuknutiu ozbrojeného konfliktu, sa potrestá odňatím slobody až na tri roky. ¹⁰⁶

Zákon o informácii v článku 46 ("Neprípustnosť zneužitia práva na informácie") stanovuje, že:

"Informácia nemôže byť použitá na výzvy na zvrhnutie ústavného poriadku, porušenie územnej celistvosti Ukrajiny, šírenie vojny, násilia, brutality, podnecovania k rasovej, etnickej, náboženskej nenávisti, spáchania teroristických činov, zasahovania do ľudských práv a slobôd." ¹⁰⁷

Článok 6 ods. 2 Zákona Ukrajiny o televíznom a rozhlasovom vysielaní zakazuje výzvy na začatie vojny, agresívne činy, ako aj propagandu nadradenosti alebo menejcennosti osôb na základe príznakov ich náboženského vyznania, ideológie, príslušnosti k určitému národu, alebo rase, fyzického alebo majetkovému stavu, sociálneho pôvodu, a považuje ich za porušenie slobody vysielaateľov.

¹⁰⁴ Ústava Ukrajiny. Prijatá na 5. Schôdzi Verchovnej rady (parlamentu) Ukrajiny 28. júla 1996. URL: www.ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=12084.

¹⁰⁵ Tamtiež.

¹⁰⁶ Trestný zákon Ukrajiny. 5 apríla 2001. N 2341-III. Článok 436. URL (anglicky): <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16257/preview>.

¹⁰⁷ Zákon Ukrajiny "O informáciách". Vedomosti Verchovnej rady, 1992, N 48. Článok 650. URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=182882.

Článok 72 ods. 6 zákona medzi sankciami uloženými vnútroštátnym regulačným orgánom za porušenie zákona o vysielaní hovorí o "podaní žaloby na zrušenie vysielacej licencie". Pozastavenie vysielania z takýchto dôvodov nepredpokladá zákon.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Zákon Ukrajiny "O televízii a rozhlasovom vysielaní". Vedomosti Verchovnej rady, 1994, N 10. Článok 43.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.

6. Projekty zákonov

Zdá sa, že kvôli absencii vážnych dôvodov a príčin, pre národné súdy kvôli zastaveniu, zablokovaníu a zákazu propagandy, štátne orgány používajú známy nástroj – reštriktívnu legislatívu zameranú pod rôznymi zámienkami, voči ruským médiám a novinárom ako samostatnej triede.¹⁰⁹

Doplnilo ho úsilie o zavedenie kontra propagandistických opatrení. Najjasnejším príkladom je vytvorenie Ministerstva pre informačnú politiku Ukrajiny¹¹⁰ koncom roka 2014.

Neexistencia vážnych dôvodov a príčin zastavenia, zablokovania a zákazu propagandy národnými súdmi prinútilo orgány štátnej moci, aby uplatňovali reštriktívne právne predpisy.

Stalo sa tak v Ukrajine, v Moldavsku¹¹¹, Lotyšsku¹¹² a Litve.¹¹³

V Litve parlament prijal zmeny a doplnenia Zákona o verejných informáciách, ktoré navrhla vláda. Dôvodová správa k zákonu hovorí, že tento krok bol nevyhnutný pre posilnenie ochrany litovského informačného priestoru a zabezpečenie národnej bezpečnosti v prebiehajúcej informačnej vojne.

Novelizovaný bol článok 48, s tým, aby Komisia Litovského rozhlasu a televízie mala právo pokutovať vysielateľov za nelegálny obsah, vrátane výziev k vojne, ako alternatívne a menej prísne administratívne potrestanie v porovnaní s pozastavením vysielacích služieb.

Ukrajinský parlament bol v tejto oblasti prirodzene najaktívnejší. Jeho najnovšie iniciatívy zahŕňajú:

¹⁰⁹Richter, Andrei (2015b). Legal Response to Propaganda Broadcasts Related to Crisis in and around Ukraine, 2014-2015. International Journal of Communication 9 s. 3138-3139. (Právna reakcia na televíznu propagandu počas krízy vôkol Ukrajiny)

¹¹⁰ URL: <http://mip.gov.ua/en/>.

¹¹¹Андриан Канду: Законопроект о запрете пропаганды будут обсуждать с гражданским обществом. 2 apríla 2015. URL: http://ru.publika.md/link_1588411.html. (O zákone o zákaze propagandy budú diskutovať s občianskou spoločnosťou).

¹¹²Národná Rada Lotyšska pre elektronické médiá, „Správa o krajine – Lotyšsko, september 2014“ URL: <http://www.neplpadome.lv/en/home/news/country-report---latvia-july-2014.html>. «Správa o krajine – Lotyšsko máj 2014 r“. URL: <http://www.neplpadome.lv/en/home/news/country-report---latvia-may-2014.html>.

¹¹³ Prezident Lotyšska navrhuje iný zákon o kontra propagande. Delfi, 12. Decembra 2014. URL: <http://en.delfi.lt/lithuania/politics/lithuanian-president-proposes-another-anti-propagandabill.d?id=66654462#dreload1418385259828>.

1. Zákon "o zmene a doplnení niektorých zákonov o ochrane informačného televízneho a rozhlasového priestoru v Ukrajine" prijatý Verchovnou radou (poznámka prekladateľa – ukrajinským parlamentom) 5. februára 2015 a podpísaný prezidentom Petrom Porošenkou 2. apríla 2015.

V súlade s pozmeňujúcimi a doplňujúcimi ustanoveniami Zákona o kinematografii "centrálny výkonný orgán, ktorý zabezpečuje štátnu politiku v oblasti kinematografie" (v súčasnosti Štátna agentúra Ukrajiny pre kinematografiu), v niektorých prípadoch odmieta vydávať nové štátne povolenia na premietanie a iné formy distribúcie, vrátane TV, filmov.

Medzi zakázané filmy patria: filmy za účasti osôb zaradených do „Zoznamu osôb vytvárajúcich hrozbu pre národnú bezpečnosť“¹¹⁴; filmy popularizujúce alebo vytvárajúce pozitívny obraz orgánov činných v trestnom konaní, alebo akýchkoľvek iných orgánov "štátu-agresora", "sovietskych bezpečnostných orgánov" a ich agentov. "

Štát-agresor, podľa zákona, ako aj predchádzajúcich uznesení parlamentu, je Rusko. Nové ustanovenie (článok 15-1) zakazuje distribúciu takýchto filmov vyrobených v ktorejkoľvek krajine po 1. auguste 1991; ako aj všetky filmy na akúkoľvek tému vyrobené za účasti fyzických a právnických osôb zo štátu-agresora po 1. januári 2014. Agentúra je povinná zrušiť už vydané povolenia. Televízne kanály, ktoré porušujú zákaz, budú pokutované.

Novely zákona "O televízii a rozhlasovom vysielaní", schválené novým zákonom predpokladajú zákaz vysielania audiovizuálnych programov, ktoré spadajú do nasledujúcich kategórií: programy vyrobené po 1. auguste 1991, ktoré popularizujú orgány štátu-agresora a ich jednotlivé akcie, ospravedlňujú alebo priznávajú za legálne nezákonné okupovanie územia Ukrajiny, ako je definované v zákone „O kinematografii“; filmov a televíznych programov (s výnimkou spravodajstva o aktuálnych udalosti) za účasti osôb zaradených do „Zoznamu osôb vytvárajúcich hrozbu národnej bezpečnosti.“

Pod "účasťou" sa chápe herec, umelec, scenárista, skladateľ, moderátor, režisér a (alebo) producent filmového alebo televízneho programu. Držitelia licencií, ktorí porušujú vyššie

¹¹⁴Zoznam sa zverejňuje a obnovuje na oficiálnej stránke Ministerstva kultúry Ukrajiny a obnovuje sa po súhlase s orgánmi národnej bezpečnosti a Národnej rady pre rozhlas a televíziu.

uvedené ustanovenia, očakávajú súhlas Národnej rady pre televízne a rozhlasové vysielanie. Zákon nadobudol účinnosť 4. júna 2015.¹¹⁵

2. Zmeny a doplnenia zákona o reklame z roku 1996 a zákona o televíznom a rozhlasovom vysielaní prijaté Verchovnou radou 14. mája 2015 a podpísané prezidentom 4. júna 2015 zavádzajú úplný zákaz reklamy v televíznych programoch zahraničných televíznych a rozhlasových organizácií, vysielajúcich, či uskutočňujúcich retransmisiu na území Ukrajiny, ak nepodliehajú jurisdikcii členských štátov Európskej únie alebo štátov, ktoré ratifikovali Európsky dohovor o cezhraničnej televízii (EDCT).*

Tiež zavádzajú požiadavku, aby ukrajinský vysielateľ, ktorý má v úmysle prenášať programy výrobcu, ktoré nespádajú pod jurisdikciu štátu - člena EÚ alebo štátu EDCT, môže prenášať, len vtedy, ak dostal povolenie od vlastníka autorských práv, a to iba v prípade, že príslušné programy (kanály) spĺňajú právne požiadavky Ukrajiny alebo EDCT a v prípade ich zaradenia do zoznamu programov (kanálov), sú prenášané na základe rozhodnutia Národnej rady Ukrajiny pre televízne a rozhlasové vysielanie. Zmeny a doplnenia nadobudli platnosť 5. augusta 2015.¹¹⁶

3. V tom istom kontexte treba posudzovať „Zákon o odsúdení komunistických a národno-socialistických (nacistických) totalitných režimov v Ukrajine a zákazu propagandy ich symbolov“ prijatý Verchovnou radou 9. apríla 2015 a podpísaný prezidentom Porošenkou 15. mája 2015.

Zákon ustanovuje trestnú zodpovednosť za verejnú podporu činností týchto režimov a zakazuje všetky s nimi súvisiace symboly, s výnimkou ich použitia na obmedzené vzdelávacie alebo vedecké účely. Porušenie zákona sa trestá zákazom činnosti médií a odňatím slobody až na 10 rokov.

Napríklad zákon, priniesol zmeny a doplnenia v „Zákone o televízii a rozhlasovom vysielaní“, tým, že doplnil ustanovenie o zákaze rozširovania audiovizuálnych diel, "popierajúcich alebo

¹¹⁵Провнесення змін до деяких законів України що до захисту інформаційного телерадіопросторю України. (Закон «О змєнах в некоторых законах о охране информации телевизионного и радиовещательного эфира в Украине»), N 159-VIII, 5. februára 2015.

¹¹⁶Провнесення змін до деяких законів України що до особенностей трансляції (ретрансляції) реклами, яка міститься у програмах та передачах міжнародних телерадіо організацій (Закон України от 14.ма́я 2015., N 422-VIII „О змєнах некоторых законов Украины во отношении к ретрансляции передачи рекламы, которую содержат иностранные телевизионные и радиовещательные организации), зverejnený na oficiálnej stránke Verhovnej rady 5. júna 2015.

ospravedlňujúcich zločineckú podstatu komunistického totalitného režimu na Ukrajine v rokoch 1917-1991, kriminálny charakter národno-socialistického (nacistického) totalitného režimu, vytvárajúcich pozitívny obraz komunistickej strany (tajomníkov okresných výborov a vyšších funkcionárov) alebo stranického vedenia ZSSR, Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky a iných zväzových a autonómnych sovietskych republík (s výnimkou prípadov súvisiacich s rozvojom ukrajinskej vedy a kultúry) a zamestnancov sovietskej štátnej bezpečnostnej agentúry."

Zákon tiež zakazuje ospravedlňovanie činnosti týchto orgánov, ako aj ospravedlnenie "založenia" sovietskej moci na území Ukrajiny alebo jej častí v čistkách bojovníkov za nezávislosť Ukrajiny v 20. storočí".¹¹⁷

4. Zmeny a doplnenia zákona O televíznom a rozhlasovom vysielaní, ktoré prijala Verchovnaja rada 3. septembra 2015, zavádzajú úplný zákaz vlastníctva, alebo účasti vo vysielacích organizáciách, alebo poskytovateľoch softvérových služieb jednotlivcom a právnickým osobám, ktoré sú rezidentmi krajiny uznanej Verchovnou radou za štát-agresor alebo štát-okupant. Zmeny a doplnenia nadobudli platnosť 1. októbra 2015 a do šiestich mesiacov musia subjekty zákona poskytnúť informácie o štruktúre vlastníctva a riadenia¹¹⁸.

5. Ministerstvo informačnej politiky Ukrajiny nedávno pripravilo návrh Konceptie informačnej bezpečnosti krajiny. V júli 2015 zástupkyňa OBSE pre slobodu médií predložila právnu analýzu dokumentu pripraveného pre jej úrad. Zástupca upozornil na niektoré problematické ustanovenia obsiahnuté v návrhu Konceptie.

"Napriek pochopiteľnému znepokojeniu orgánov v otázke informačnej bezpečnosti môžu niektoré ustanovenia návrhu Konceptie negatívne ovplyvniť médiá, môžu slúžiť ako prekážka pre ich plnenie úlohy strážcu verejného záujmu," povedala Mijatovic.

¹¹⁷Прозасудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньою символікою (Закон України О odsúdení komunistického a národno-socialistického (nacistického) totalitných režimov v Ukrajine a o zákaze propagandy zo symboliky). 9. apríla 2015. N 317-VIII. Oficiálna publikácia v denníku Golos Ukrajiny України 20. mája 2015., N 87.

*Európsky dohovor o cezhraničnej televízii:

http://www.culture.gov.sk/extdoc/434/EURoPSKY_DOHOVOR_O_CEZHRANICNEJ_TELEVIZII.

¹¹⁸ 18 Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості власності засобів масової інформації та реалізації принципів державної політики у сфері телебачення і радіомовлення (Закон України от 3 сентября 2015 года, № 674-VIII (О нове́ах не́которых зако́нов Украины во в́зъаху к забезпе́ченію пріе́глядности в́ластні́тва ме́діа і реаліза́ції прінці́пов ш́та́тної полі́тики в с́фері телеві́зії а ро́згласу). Oficiálna publikácia v denníku Golos Ukrajiny 12. septembra 2015 r. № 169. URL (v ruskom jazyku): <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/674-viii>.

Analýza, ktorú uskutočnila Dr. Katherine Nyman-Metcalf, obsahuje nasledujúce kľúčové odporúčania, založené na medzinárodných normách a záväzkoch v rámci OBSE: štát by sa nemal podieľať na tvorbe mediálneho obsahu, alebo ho nadmerne ovplyvňovať prostredníctvom regulácie. Konceptia by tiež nemala predpokladať, že v rovnováhe medzi slobodou prejavu a možnými dôvodmi jej obmedzenia, by mali ostatne menované väčšiu váhu.¹¹⁹

Zástupkyňa adresovala orgánom niekoľko verejných vyhlásení, kritizujúcich niektoré z týchto a ďalšie iniciatívy, a požiadala o dôkladné preskúmanie návrhov zákonov pred ich schválením.¹²⁰

¹¹⁹ Právna analýza projektu Konceptie informačnej bezpečnosti Ukrajiny.

<http://www.osce.org/fom/173776?download=true>;

Tlačová správa Predstaviteľky OBSE pre slobodu médií „OSCE Representative welcomes transparent process to create policy document for information security in Ukraine, presents legal analysis“. 22. júla 2015. URL:

<http://www.osce.org/fom/173971>.

¹²⁰ Tlačová správa predstaviteľky OBSE pre slobodu médií „New laws in Ukraine potential threat to free expression and free media, OSCE Representative says“ 18. mája 2015. URL:

<http://www.osce.org/fom/158581> Správa predstaviteľa OBSE pre slobodu médií „Media Freedom undersiege in Ukraine“ . 2014. URL: <http://www.osce.org/fom/118990?download=true> Právna analýza

navrhutých zmien k Zákonu o televízii a rozhlasu Moldavskej republiky. URL:

<http://www.osce.org/fom/175681?download=true>.

7. Mechanizmy samoregulácie

Zo všetkých mechanizmov samoregulácie v regióne OBSE Verejné kolégium pre žaloby na tlač (VKŽT), ruský orgán mediálnej samoregulácie, nedávno rozhodlo o dvoch sťažnostiach na televízne programy súvisiace s touto štúdiou.

V prvom prípade, týkajúcom sa týždenného spravodajského programu kanála Rossiya-1, Verejné kolégium posudzovalo sťažnosť svojich ukrajinských kolegov. Vo svojom rozhodnutí VKŽT odmietlo hodnotiť program v súlade s kritériami profesionálnej žurnalistiky, poznamenajúc, že program je vzdialený od žurnalistiky. VKŽT považuje program za zjavný príklad propagandy, zodpovedajúci všetkým kritériám tohto žánru. Verejné kolégium sa zdržalo používania pojmu "nenávistná reč", ako tvrdil žalobca, pretože neexistovali žiadne priame výzvy k násiliu.

Toto rozhodnutie je pamätné tým, že 13. februára 2014 Verejné kolégium fakticky vydalo upozornenie a definovalo „systematické príznaky propagandy“, vrátane nasledovných:

- "objektný" vzťah "propagandistu" k subjektu, teda ako k objektu, konkrétnej osobe, sociálnej skupine, spoločnosti;
- zámerná redukcia mnohorozmerného na dvojrozmerné, farebného na čierno-biele, zúženie osobného morálneho výberu a zodpovednosti za výber;
- existencia presného, potrebného pre realizáciu cieľa ako výsledku vplyvu na „objekt“ – s určitou zmenou (alebo podporou) „obrazu sveta“ v jeho vedomí, v ideálnom prípade – so zmenou premeny – s preložením «indukovaného» presvedčenia do činu a obrazu činov;
- dôsledná realizácia komplexu úloh, z ktorých každá nemá vzťah k úlohám a základným funkciám žurnalistiky (informovať, vzdelávať, zabávať);
- cielený výber faktov, ktorý je v súlade s tvrdým scenárom, aktívne využívanie dezinformácie, tam kde sa to zdá užitočné a možné, manipulácia s faktami, štatistickými údajmi, názormi, vrátane expertných, alebo posun akcentov tam, kde je priama dezinformácia „nepriechná“;

- konanie podľa logiky „cieľ svätia prostriedky“; prostriedky a metódy, ktoré sú všade a vždy nie v súlade s takými hodnotami, ako sú česťnosť a pravdivosť, atď.
- existencia (zistenie, vytvorenie, dorobenie) „obrazu nepriateľa“; vnášanie do masového vedomia a podpora v ňom rozdelenia na „my“ (správni, so skutočnými hodnotami, so skutočnou pravdou) a „oni“ (s negatívnym súborom tých istých vlastností);
- formovanie presvedčenia v morálnej zdôvodniteľnosti vo vzťahu k „nepriateľovi“, vrátane „vnútorného nepriateľa“, medziiným aj k potenciálnemu nepriateľovi, vrátane osoby, ktorá nie je dostatočne lojálna vo vzťahu k inštitúciám štátu, konkrétnym nositeľom moci, myšlienkam, alebo hodnotám, proklamovaným ako zodpovedajúce štátnym záujmom a národným tradíciám.
- každodenné presvedčanie, opakujúca sa dôslednosť tém vnášaných do diskusie, príkladov, obrazov; zvyčajne apelovanie na tradičné hodnoty ako jediné stabilné v nestabilnom svete, a preto aj „najdôležitejšie“ v hierarchii hodnôt;
- apelovanie prevažne na emócie, na pocity, a nie na rozum;
- hra so strachom, predsudkami, s obavami z násilia; aktívne používanie príbehov o zlodejstvách a zverstvách; veľmi rozšírený pracovný postup – oznam o krutosti a násilí;
- práca „pod pláštikom žurnalistiky“, snaha hrať, alebo plniť úlohu primárneho zdroja správ;
- formovanie mediálnych modelov, vrátane modelov správania, konštruovanie situácií, o ktorých sa má diskutovať, sústredenie pozornosti – s jej prenosom zo zón, ktoré sú prenesené do tieňa, - na propagandistické konštrukty a virtuálne reality;
- fabrikovanie znakov spoľahlivosti informácie, vrátane jej zdrojov;
- formovanie lojálnosti adresáta propagandistického vplyvu v systéme inštitúcií a myšlienok, ktorým slúži propagandista¹²¹.

¹²¹ O žalobe Komisie pre novinársku etiku Ukrajiny na program Vesti nedeli (Správy týždňa) televízneho kanálu Rossija 1 a jej moderátora Dmitrija Kiseľova v súvislosti s odvysielaním programu Ukrajinské večere - Ukrajinské ľudové zhromaždenie. (Relácia z 08. Decembra 2013). Rozhodnutie verejného kolégia pre žaloby na tlač číslo

Je dôležité poznamenať, že VKŽT v súvislosti s televíznym programom zverejneným v decembri 2013 uznala, že situácia rozširovania a posilňovania propagandy v médiách Ruska je abnormálna. Vyzvala odbornú komunitu novinárov a médií, aby považovali propagandu za hrozbu čestnej reputácie žurnalistiky.

V druhom prípade - o propagande na kanáli NTV – posudzovala VKŽT sťažnosť na program, ktorý hovoril o múzeu Gulag v meste Perm. Program o. i. tvrdil, že vedenie múzea, financovaný Americkou agentúrou pre medzinárodný rozvoj, oslavuje ukrajinských nacionalistov, zatiaľ čo "v Doneckej ľudovej republike"¹²² nasledovníci Stepana Banderu [personifikácia ukrajinského nacionalizmu a hlavný historický objekt ruskej propagandy] bombardujú nemocnice a zabíjajú civilné obyvateľstvo".

Verejné kolégium odhalilo v reportáži NTV prvky „syntetického žánru“: zmesi otvorenej propagandy s takzvanou „monumentalistikou“, ktorej základom je pseudodokumentárnosť. Hoci rozhodnutie jasne tvrdí, že televízny vysielateľ úplne popiera profesionálne štandardy ruskej žurnalistiky, hovorí o právnej stránke programu.

VKŽT vyhlásilo: „Vstup publikácií do celoštátneho ruského éteru, ktoré sú v priamom protiklade s fundamentálnymi hodnotami občianskej spoločnosti, ktoré sú zafixované Ústavou Ruskej federácie ako celonárodné, sa nemôže považovať za „vnútornú vec“ televíznej stanice.“¹²³

Rozhodnutie presne zaznamenáva úplný odklon televízneho vysielateľa od profesionálnych štandardov ruskej žurnalistiky.

Dôležité je pripomenúť si nedávne rozhodnutia Siete organizácií mediálnej samoregulácie (COMC), prijaté v Tbilisi a vo Viedni. V súčasnosti COMC podporuje Rada Európy a pozostáva

98. 13. Februára 2014. URL: <http://presscouncil.ru/index.php/praktika/rassmotrennye-zhaloby/3007-zhalobana-vesti-nedeli-s-dmitriemkisilevym-iz-za-osveshcheniya-evromajdana?showall=&start=9>.

¹²² O žalobe zamestnancov ANO Perm-36 za zverejnenie televíznym kanálom NTV televíznych reportáží „Sponzori z USA v meste Perm otvorili múzeum mučeníkov – nacionalistov Ukrajiny“. (Program Mimoriadna udalosť z 3. júna 2014) a „Piata kolóna“ oslavuje Banderovcov za peniaze USA: vyšetovanie NTV“. Rozhodnutie verejného kolégia pre žaloby na tlač číslo 116. 22. januára 2015. URL: <http://presscouncil.ru/index.php/praktika/rassmotrennye-zhaloby/4458-zhaloba-muzeya-perm-36-na-syuzhety-iz-chp-i-professiya-reporter-ntv?showall=&start=8>. V marci 2015 vedúca múzea ANO začala likvidáciu ako dôsledok politického tlaku, ktorý požadoval zmeniť zameranie múzea, alebo ukončiť jeho činnosť) URL: <http://www.perm36.ru/ru/novosti/novosti/724-ano-zakryvaetsya-rabota-prodolzhaetsya.html>.

¹²³ Rozhodnutie verejného kolégia žalôb na tlač číslo 116. 22. januára 2015 URL: <http://presscouncil.ru/index.php/praktika/rassmotrennye-zhaloby/4458-zhaloba-muzeya-perm-36-na-syuzhety-iz-chp-i-professiya-reporterntv?showall=&start=8>.

z orgánov mediálnej samoregulácie Arménska, Azerbajdžanu, Bieloruska, Gruzínska, Moldavska, Tadžikistanu a Ukrajiny¹²⁴. V júli 2015 sa v Tbilisi predstavitelia COMC dohodli, že spory, spojené s propagandou medzinárodných udalostí, sa budú posudzovať špeciálnou cezhraničnou komisiou COMC¹²⁵

V októbri 2015 prijali odporúčania o propagande v médiách a formát práce komisie. Súhlasili, že základom práce komisie musí byť zisťovanie „systematických príznakov propagandy“, ktoré boli vypracované Verejným kolégiom pre žaloby na tlač.

¹²⁴ Dozorná rada pre etiku médií Arménska; Tlačová rada Azerbajdžanu, Komisia pre etiku Bieloruskej asociácie novinárov, Charta novinárskej etiky Gruzínska, Tlačová rada Moldavskej republiky. Verejný kolégium pre žaloby na tlač (Ruská federácia), Tlačová rada Tadžikistanu a Ukrajinská komisia pre novinársku etiku.

¹²⁵ URL: <http://president-sovet.ru/presscenter/news/read/2548/>

8. Pozícia predstaviteľa OBSE pre slobodu médií

Takmer 40 rokov po prijatí Helsinského záverečného aktu, bola Predstaviiteľka OBSE pre slobodu médií Dunja Mijatović nútená opakovane naliehať na štáty, aby zastavili nekontrolované šírenie propagandy. Vo svojom Vyhlásení o propagande počas konfliktu zverejnenom 15. apríla 2014 poznamenala, že propaganda je nebezpečná, keď dominuje vo verejnej sfére a bráni ľuďom voľne vytvárať si svoje názory, čím narúša pluralizmus a otvorenú výmenu názorov. V tomto ohľade by sa štáty mali držať ďalej od mediálneho podnikania, uviedla.

Predstaviiteľka tiež reagovala na opatrenia štátov, ktoré používajú blokovanie a rušenie televíznych a rozhlasových signálov alebo iné obmedzenia, ako je zákaz vstupu novinárov alebo ich vyhánanie z vládnych tlačových stredísk, aby sa zastavila zahraničná propaganda. Zdôraznila všetkým členským štátom OBSE, že cenzúra nie je východiskom. Najlepším a najefektívnejším mechanizmom neutralizácie vplyvu propagandy je dobre fungujúce, otvorené, rozmanité a dynamické mediálne prostredie.

Predstaviiteľka navrhla členským štátom OBSE tieto odporúčania:

- zastaviť manipuláciu s médiami; zastaviť informačné a psychologické vojny;
- zaistiť pluralitu a slobodu médií ako protilátku proti propagande.
- upustiť od zavedenia nových obmedzení; existujúce zákony môžu pôsobiť proti extrémnej propagande;
- prijímať opatrenia týkajúce sa mediálnej gramotnosti občanov, aby sa mohli rozhodnúť na základe informácií;
- premeniť štátne médiá na skutočne verejnoprávnych vysielateľov.

Predstaviiteľka poukázala na existujúce nástroje v oblasti regulácie médií smerujúce k zabráneniu šírenia predpojatých a zavádzajúcich informácií. Patria sem pravidlá vyváženosti

a presnosti vysielania; nezávislosť orgánov regulujúcich médiá; prioritná úloha verejnoprávneho vysielania, ktorého úlohou je odzrkadľovať všetky hľadiská; jasné oddelenie faktov od názorov v žurnalistike; transparentnosť vlastníctva médií atď.

Ako účinné opatrenia by členské štáty mali podporovať a povzbudzovať existenciu a efektívne uplatňovanie etických noriem všetkými médiami, a rozvíjať mediálnu gramotnosť s cieľom umožniť občanom, aby robili uvážené a triezve rozhodnutia. Pochopenie a rešpektovanie týchto štandardov samotnými médiami, ako aj transparentnosť médií, sú potrebné na to, aby sa zabránilo nebezpečenstvu propagandy a aby sa minimalizovalo.

Dnes, ako pred sto rokmi, sú štátne médiá

opäť hlavným prostriedkom propagandy.

Dnes, ako pred sto rokmi, sú štátne médiá opäť hlavným prostriedkom propagandy. Vzhľadom na ohrozenie mieru a bezpečnosti propagandou, musia byť štátne médiá transformované na reálne verejnoprávne médiá alebo privatizované.¹²⁶

Trochu oddelene Dunja Mijatović načrtla svoju pozíciu k otázke zablokovania televíznych kanálov. Poznamenala, že podpísaním Helsinského záverečného aktu sa zúčastnené štáty zaviazali k uplatňovaniu ustanovení medzinárodných vyhlásení a dohôd o slobode prejavu, vrátane medzinárodných dohôd o ľudských právach.

Pripomenula členským štátom článok 19 Medzinárodnej dohody o občianskych a politických právach a aj to, že obmedzenia, ktoré sú v ňom uvedené, by mali byť jasne vysvetlené vo štátnych právnych predpisoch a uplatňované len vtedy, keď je potrebné chrániť iné základné hodnoty a práva. Poukázala na existujúce postupy, ktoré by mali byť prijaté a rešpektované v celom regióne OBSE.

1. obmedzenia prijímajú zákonné inštitúcie, ako napríklad zákonodarné orgány v súlade so zásadou právneho štátu;

¹²⁶Communique by OSCE Representative on Freedom of the Media on propaganda in times of conflict. 15. apríla 2014. <http://www.osce.org/fom/117701>

2. existencia nezávislého súdnictva.

Predstaviiteľka zdôraznila, že podľa jej názoru, vždy a najmä v ťažkých časoch zákaz nie je východiskom zo situácie, pretože vedie k svojvoľným a politicky motivovaným činom: "Obmedzenia slobody médií na politické účely vedú k cenzúre, keď sa jeden deň začne, cenzúra sa nikdy nekončí. "

Odpoveď spočíva vo verejnej diskusii a pluralite médií, ktoré sú ohrozené v spoločnostiach s prevahou štátnych a štátom kontrolovaných médií, ktoré možno ľahko použiť pre šírenie vládnej propagandy. Členské štáty boli vyzvané, aby zastavili informačnú vojnu a manipuláciu s médiami. Predstaviiteľka pripomenula, že je potrebné posilniť a ďalej rozvíjať príslušné zásady a záväzky ODSE, a to aj v súvislosti s údajnými vážnymi prípadmi odmietania zo strany členských štátov, ktoré využívajú médiá v rozpore so zásadami stanovenými v dokumentoch OBSE.¹²⁷

Predstaviiteľka si myslí, že voľné šírenie televíznych programov ustanovené v helsinských dohodách, môže byť plne zabezpečené len vtedy, ak sú jasne definované ciele a rozsah minimálnych obmedzení stanovených medzinárodným právom. Televízne spoločnosti musia presne poznať kontroly vykonávané orgánmi štátu, v ktorom sú registrované, alebo v štáte, kde prijímajú vysielanie.¹²⁸

Predstaviiteľka vysvetlila členským štátom, že vytváranie podmienok slobodného prejavu nie je ľahká úloha, keď vládne orgány komplikujú pracovné podmienky novinárov. Odmietanie vstupu novinárom na základe zaujatosti zo strany vládnych úradníkov je nesprávne a je v rozpore s Helsinským záverečným aktom z roku 1975, ktorý uznáva, že štáty by mali uľahčiť medzinárodné cestovanie predstaviteľov médií.¹²⁹

Vysvetlila svoje námietky vo vzťahu k iným obmedzeniam, ako je zákaz vstupu pre ruských novinárov a ich vyhnanie z vládneho tlačového strediska. V Helsinskom Záverečnom akte sa účastnícke štáty dohodli na zlepšení podmienok, pri ktorých novinári z jedného z členských štátov môžu vykonávať svoje povolanie v inom členskom štáte. Zmluva najmä zaviazala

¹²⁷Communiqué by OSCE Representative on Freedom of the Media on blocking television channels.
<http://www.osce.org/fom/116888>

¹²⁸The OSCE Representative on Freedom of the Media: Regular Report to the Permanent Council for the period from 28 November 2013 through 18 June 2014. URL: <http://www.osce.org/fom/119957?download=true>.

¹²⁹ Tamtiež.

"uľahčiť na základe reciprocity postupy pre organizovanie ciest novinárov zmluvných krajín v štáte, v ktorom vykonávajú svoju pracovnú činnosť, a poskytovať väčšie možnosti pre takéto cesty, na základe pravidiel týkajúcich sa oblastí uzavretých z bezpečnostných dôvodov". Účastnícke štáty tiež zdôraznili, že "novinári nemôžu byť predmetom vyhostenia ani inak trestaní za legitímnu snahu vykonávať svoju profesionálnu činnosť"¹³⁰

Pri náležitom rešpektovaní zvrchovaného práva členských štátov na kontrolu ich hraníc, Predstaviiteľka Dunja Mijatović vyjadrila vážne znepokojenie nad nadmernými obmedzeniami pohybu, ktoré ovplyvňujú voľný tok informácií a slobodu médií.

Médiá zohrávajú dôležitú úlohu počas konfliktu a môžu mať aj pozitívny vplyv získaním informácií, zlepšením porozumenia situácie medzi národmi a predchádzaním ďalšiemu stupňovaniu napätia. Tým, že štátne orgány svojvoľne odmietajú vstup novinárom, bránia slobode médií a výmene informácií.

*Tým, že štátne orgány svojvoľne odmietajú vstup
novinárom, bránia slobode médií a výmene informácií.*

Vo zvláštnom vyhlásení Predstaviiteľka vyzvala členské štáty, aby si plnili svoje záväzky v rámci OBSE a zdržali sa akýchkoľvek krokov na obmedzenie voľného toku informácií a slobody médií. Okrem toho by novinárom, ktorých sa týkajú zamietnutia vstupu, by mali dať príležitosť súdne sa voči nim odvolať.¹³¹

Propaganda, blokovanie televízneho vysielania a zamietnutie prístupu pre zahraničných novinárov k informáciám v oblastiach konfliktov, sa prerokovali pri okrúhlom stole za účasti ukrajinských a ruských novinárov, ktorý sa konal už sedemkrát od mája 2014. Zástupcovia Nezávislého mediálneho Odborového zväzu Ukrajiny, Národného zväzu novinárov Ukrajiny a

¹³⁰ URL: <http://www.osce.org/mc/39501>.

¹³¹ Communiqué by the OSCE Representative on Freedom of the Media on denial of entry of journalists from one OSCE participating State to another. <http://www.osce.org/fom/117092>

Zväzu novinárov Ruska sa stretli vo Viedni, aby diskutovali o spôsoboch, ako zlepšiť profesijné štandardy a bezpečnosť novinárov v súvislosti s konfliktom na Ukrajine a v okolí nej. Tieto okrúhle stoly sa stali základom procesu "Dve krajiny - jedna profesia",¹³² platformou na výmenu informácií, skúseností a názorov.

V júni roku 2015 vo Viedni zorganizovala Dunja Mijatović veľkú konferenciu členských štátov OBSE "**Bezpečnosť novinárov, sloboda a pluralita médií v konfliktných situáciách.**" Na tejto akcii sa zúčastnilo asi 400 novinárov, diplomatov a ďalších oficiálnych predstaviteľov, ako aj predstaviteľov akademických kruhov. Témou boli najmä opatrenia voči vojnovnej propagande a nenávisti a na obranu proti informačnej vojne. Predstaviiteľka zverejnila odporúčanie, ktoré vyplynulo z diskusie a podporili ho zástupcovia ukrajinských a ruských mediálnych kruhov zapojených do procesu "dva štáty - jedna profesia". Tieto odporúčania obsahujú balík úloh zameraných na odstránenie nepriateľskej propagandy.

Napríklad **členským štátom OBSE** sa odporúča:

- odsúdiť propagandu vojny a nenávisti, ktorá vedie k násiliu a diskriminácii, a zaviesť praktické opatrenia na jej odstránenie v regióne OBSE v súlade s Helsinským záverečným aktom;
- uvedomiť si, že propaganda vojny a nenávisti, ktorú štátne médiá alebo jeho sprostredkovatelia prinášajú, prispieva k rastu násilia a diskredituje žurnalistiku ako povolanie zamerané na slúženie záujmom spoločnosti;
- podporovať pluralizmus médií a slobodnú, pravdivú žurnalistiku a novinárske vyšetrovanie (investigatívu) ako najlepšiu odpoveď na propagandu;
- brať do úvahy, že šírenie vojnovnej propagandy a nenávisti neospravedlňuje zavedenie nových obmedzení slobody prejavu a slobody médií;
- zaručiť nezávislosť regulačných orgánov pre médiá, najmä pokiaľ ide o otázky šírenia nenávistných reči a udeľovania licencií;
- rešpektovať a podporovať novinárov a ich samoregulačné orgány, ktoré podporujú základné zásady profesie a ich činnosti proti propagande;

¹³² URL: <http://www.osce.org/ru/fom/173786?download=true>.

- mediálna podpora samoregulačných nástrojov, vrátane účinného kódexu novinárskej etiky a samoregulácia médií, nezávislého orgánu regulácie, ako najlepší spôsob, ako podporiť zodpovednú a poctivú žurnalistiku;
- podporovať etické správanie mediálnych pracovníkov pomocou vytvorenia priaznivého prostredia vhodného pre najvyššie profesionálne štandardy žurnalistiky a jej samoregulácie;
- podporovať dialóg medzi novinármi, ktorí pracujú na rôznych stranách konfliktu, v otázkach bezpečnosti novinárov a profesionálnych štandardov;
- podporovať mediálnu gramotnosť v regióne OBSE, čo prispieva k lepšej informovanosti občanov o zdrojoch informácií.

Novinári a mediálne organizácie dostali odporúčanie najmä v oblasti:

- dodržiavať spoločné poslanie profesie tým, že sa udržiava neustály dialóg medzi novinármi pracujúcimi na rôznych stranách konfliktu a ich vzájomné pochopenie;
- zdržať sa akejkoľvek účasti na propagandistickej a informačnej vojne;
- vytvoriť samoregulačné mechanizmy, ktoré primerane a účinne riešia akékoľvek použitie nenávisťných prejavov pri informovaní o konfliktoch;
- nebrať do rúk zbrane a neslúžiť jednej alebo druhej strane konfliktu, ale slúžiť verejnosti, rešpektovať ľudskú dôstojnosť a rovnaké práva pre všetkých, ako aj prispievať k mierovému urovnaniu sporov.

Závery a odporúčania

Dnešný svet je viac preniknutý kultúrnymi a obchodnými väzbami ako kedykoľvek predtým; moderné technológie umožnili skutočné cezhraničné šírenie informácií v reálnom čase; medzinárodný cestovný ruch je pre mnohých dostupný. Za takýchto okolností je propaganda vojny a nenávisti účinná len vtedy, keď štátne orgány riadia médiá a tajne podporujú podnecovanie k nenávisti.

Stabilný, bezplatný mediálny systém slúži ako protilátka nenávisti. Žiadna veľká súkromná mediálna spoločnosť sama osebe nemôže ovládať myseľ moderných ľudí a zároveň podporovať smrť a ničenie. Orgány samoregulácie a spoločnej regulácie médií môžu v tomto ohľade poskytnúť včasné upozornenie. Naopak, v mediálnom systéme, v ktorom vládni vysielatelia vládnu a pokúšajú sa ovládať mozgy obyvateľstva štandardným spôsobom "potláčania, skreslenia, zneužívania a fabrikáciou"¹³³, je táto hrozba reálna.

Propaganda vojny môže existovať v médiách len vtedy, keď nenaráža na odpor zo strany verejných orgánov. Mlčanie štátnych prokurátorov a súdov v prípadoch, ktoré sa týkajú propagandy vojny, prenasledovanie predstaviteľov občianskej spoločnosti bezpečnostnými orgánmi, kritizujúcich takú politiku, politické kroky smerujúce k izolácii hlasu opozície, môžu viesť k úspechu, prinajmenej ku krátkodobému.

Ak sa to neuskutočňuje súdnym spôsobom v súlade so zásadami právneho štátu, zákaz propagácie vojny a nepriateľstva skôr napomáha, ako obmedzuje slobodu prejavu. Je potrebné vypracovať jasné definície týchto zločinov a silný regulačný rámec. V praxi to ešte nebolo.¹³⁴ Súdny majú ťažkosti s analýzou propagandy, nenávisti, podnecovania a vojny.

Je nelogické podriaďiť zákaz propagandy vojny a nenávisti medzinárodným normám o slobode prejavu a slobode médií. Po prvé, takáto propaganda nie je ľudským právom, zatiaľ čo jej zákaz slúži ľudskému právu na život a nediskrimináciu. Medzinárodné štandardy slobody prejavu berú do úvahy škody, ktoré môžu vzniknúť pri využívaní tejto slobody, zatiaľ čo zákaz propagácie vojny a nenávisti má za cieľ zabrániť smrti a diskriminácii ľudí. Po druhé,

¹³³ Lumley, Frederick E. (1933) *The Propaganda Menace*. New York: D. Appleton – Century Company. s. 116-117.

¹³⁴ Richter, Andrei. (2015b). *Legal Response to Propaganda Broadcast sRelated to Crisis in and around Ukraine, 2014-2015*. *International Journal of Communication*. 9. s. 3139-3140.

efektívne vykonávanie tohto zákazu je zodpovednosťou vlád, zatiaľ čo niektoré ďalšie obmedzenia slobody prejavu sú podľa vnútroštátneho práva prípustné. A nakoniec, právo na slobodu prejavu nie je určené na výzvy k agresii a šírenie nenávisťných prejavov, ktoré vedú k diskriminácii, nepriateľstvu alebo násiliu.

"Najväčšie humanitárne katastrofy, ktoré priniesli po stáročia pre ľudstvo utrpenie - inkvizície, obchod s otrokmi, holokaust, sovietsky gulag, genocídu v Kambodži a vo Rwande -nielen v sebe obsahovali, ale v skutočnosti požadovali absolútnu kontrolu prejavu, myslenia, svedomia, ... Nenávisť vyžaduje cenzúru a podporuje sa cenzúrou, ktorá v konečnom dôsledku má zásadný význam pre pestovanie podnecovania k páchaniu zverstiev. Poučenie je jasné: v našom úsilí zameranom na zabránenie masovej krutosti, našimi hlavnými spojencami a nie protivníkmi, sú slobodný tok informácií a sloboda prejavu.¹³⁵

Zatiaľ čo právne mechanizmy na dodržiavanie článku 20 MPOPP zostávajú dôležité, právne predpisy, sú len súčasťou **rozsiahleho súboru nástrojov na boj proti propagande**. Tento súbor opatrení obsahuje nasledujúce dodatočné nástroje:

1) Vzhľadom na to, že propaganda je obzvlášť nebezpečná, keď zvíťazí vo verejnej sfére, a obmedzuje prístup k informáciám, je veľmi dôležité zabezpečenie plurality médií ako účinného prostriedku na vytvorenie a podporu kultúry mieru, tolerance a vzájomného rešpektu. Neobmedzený rozvoj nových technológií, vrátane digitálneho rozhlasového a televízneho vysielania, mobilná komunikácia, internetových komunikačných kanálov a sociálnych sietí, by malo poskytnúť významné rozšírenie rôznorodých informácií.

2) Verejné orgány a politici by sa mali zdržať financovania a propagandy, najmä ak vedú k netolerancii, diskriminácii, stereotypizácii alebo môžu vyvolať vojnu, násilie alebo nepriateľstvo. Patria sem opatrenia na zrušenie štátnych alebo poloverejných médií, upustenie od sponzorstva sieťových trollov alebo účasť na iných tajných operáciách s médiami.

¹³⁵Callamard, Agnes (2014). The Contribution of Media and Information to an Effective Strategy of Prevention to Atrocity Crimes. Speech at UN Headquarters. URL: <http://globalfreespeech.columbia.edu/publication/contribution-media-and-information-effective-strategy-prevention-atrocity-crimes> (Prínos médií a informácií k efektívnej stratégii predchádzania krutých zločinov. Vystúpenie v sídle OSN)

3) Verejné médiá so svojimi zavedenými profesionálnymi štandardmi by mali mať silnú podporu vo svojich nezávislých, stabilných a otvorených aktivitách. Protikladné postupy vedú k poškodeniu profesie novinára.

4) Propagandu by mali odhaľovať verejné orgány, občianska spoločnosť, medzinárodné organizácie by ju mali zverejňovať a odsudzovať ako činnosť, ktorá je nevhodná v demokratickom svete a v profesii novinára. Vlády a politickí lídri musia prevziať vedenie v rozhodnej a rýchlej reakcii na prípady vojnovnej propagandy, netolerantných prejavov a podnecovania k nenávisti v médiách.

5) Legislatíva a prax by mali zaručiť nezávislosť systému súdnictva a regulačných orgánov médií, aby neslúžili politickým záujmom a neslúžili na potláčanie iných myšlienok, slobody prejavu pod rúškom boja s propagandou a nenávisťou.

6) So základnými príčinami vojnovnej propagandy a nenávisti by sa malo bojovať so širokou škálou politík, napríklad v oblasti medzinárodného a medzi kultúrneho dialógu, ako je dialóg medzi novinármi, intelektuálmi, podporou mediálnej výchovy a demokratických ideálov mieru, slobody slova, pluralizmu a rozmanitosti. Občania by mali byť povzbudzovaní, aby vyjadrovali širokú škálu názorov a informácií, vytvárali zdravý dialóg a diskusiu. Okrem toho boj proti vyvolávaniu nepriateľstva a vojny podporuje aj pozitívne tradičné hodnoty, ktoré sú v súlade s medzinárodne uznávanými normami a normami v oblasti ľudských práv.

7) Národné a medzinárodné mechanizmy v oblasti ľudských práv a slobody médií, špecializované orgány samoregulácie a spoločnej regulácie, profesijné organizácie a nezávislé monitorovacie inštitúcie by mali byť schopné rozvíjať dialóg v dynamickej občianskej spoločnosti, ako aj reagovať na incidenty nenávisti propagandy. Je potrebné aktívne podporovať dôležitú prácu regionálnych organizácií na ochranu ľudských práv a slobody médií, ako je napríklad zástupcov OBSE pre slobodu médií, alebo podporovať národné politiky na túto tému. Mali by byť schopní podporovať dialóg, ktorý povzbudzuje posilnenie mieru, vzájomné porozumenie a znalosti rôznych kultúr.

8) Pretože iba informovaná a mediálne gramotná populácia môže robiť racionálne, nie emocionálne rozhodnutia. Posilnenie vzdelávacích programov v oblasti mediálnej gramotnosti a internetovej gramotnosti môže oslabiť plamene poháňané propagandistami.

Vlády by mali financovať takéto programy, ako aj uľahčiť štúdium masmédií, a to od školských osnov.

9) Účinná samoregulácia médií zostáva najvhodnejším spôsobom riešenia profesionálnych problémov. S pomocou samoregulácie médiá plnia svoju morálnu a sociálnu povinnosť, vrátane boja proti propagande nenávisťi a diskriminácie. Etické normy a nástroje samoregulácie a spoločnej regulácie by mali zabezpečiť, aby sa pozornosť verejnosti venovala prípadom propagandy. Podporované médiami a zvyšovaním povedomia o nebezpečenstve diskriminácie, sa musia stať prekážkou pri vytváraní negatívnych stereotypov medzi jednotlivcami a skupinami obyvateľstva. Organizácie novinárov, samoregulačné orgány, vlastníci médií a vydavatelia by mali vážne posúdiť obsah svojich produktov. Propaganda poškodzuje všetkých dôveryhodných a etických novinárov, ktorí bojujú a v niektorých prípadoch dávajú svoj život za pravú a úprimnú žurnalistiku.

BIBLIOGRAFIA

Bernays, E. (1928). Propaganda. New York, NY: Liveright. URL: <https://archive.org/details/Propaganda1928> By Edward L. Bernays.

Bonello, G. (2012). Freedom of expression and incitement to violence. In: Freedom of Expression: Essays in honour of Nicolas Bratza. Casadevall, J. et.al. (Eds.). Strasbourg, France: Council of Europe. Pp. 349-359.

Borajan, D. (2015). Occasional papers: Facing up to Russia's information war in the Baltic States. London, UK: Albany Associates. URL: <http://www.albanyassociates.com/notebook/2015/03/occasional-papers-facing-up-to-russias-information-war-in-the-baltic-states/> .

Callamard, A. (2008). Expert meeting of the links between articles 19 and 20 of the ICCPR: Freedom of expression and advocacy of religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence. UN HCHR, 2-3 October 2008, Geneva. London, UK: ARTICLE 19. URL: <http://www.article19.org/data/files/pdfs/conferences/iccpr-links-between-articles-19-and-20.pdf>.

Colliver, S. (1992). Hate speech laws: Do they work? In: Striking a balance: Hate speech, freedom of expression and non-discrimination. S. Colliver (Ed.). London, UK: University of Essex. Pp. 363–374. URL: <http://www.article19.org/data/files/pdfs/publications/striking-a-balance.pdf> .

Cortés, C. E. (2013). Multicultural America: A Multimedia Encyclopedia. Thousand Oaks, USA: Sage.

Cotler, I. (2012). State-sanctioned incitement to genocide. In: The content and context of hate speech: Rethinking regulation and responses. M. Herz & P. Molnár (Eds.). Pp. 430–455. Cambridge, UK: Cambridge University Press. URL: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139042871.030> .

Ghanea, N. (2008). Articles 19 and 20 of the ICCPR. Conference paper prepared for the UN HRC Expert Meeting of the Links between Articles 19 and 20 of the ICCPR, 2-3 October 2008,

Geneva. URL: [http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Expression/ICCPR/Seminar2008/Compilation Conference Room Papers.pdf](http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Expression/ICCPR/Seminar2008/Compilation%20Conference%20Room%20Papers.pdf) .

Hampson, F. J. (2012). Freedom of expression in situations of emergency and armed conflict. In: Freedom of Expression: Essays in honour of Nicolas Bratza. Casadevall, J. et.al. (Eds.). Strasbourg, France: Council of Europe.

Herpen, M.H. van. (2016). Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy. Lanham, US.: Rowman & Littlefield.

Kearney, M. G. (2007). The prohibition of propaganda forwar in international law. Oxford, UK: Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780199232451.001.0001.

Lumley, F. (1933). The propaganda menace. New York, NY: D. Appleton—Century Company.

McGoldrick, D. (1991). The Human Rights Committee: its role in the development of the International Covenant on Civil and Political Rights. Oxford, U.K.: Clarendon Press.

McGonagle, T. (2011). Minority Rights, Freedom of Expression and of the Media: Dynamics and Dilemmas. School of Human Rights Research Series Volume 44. Cambridge – Antwerp – Portland: Intersentia.

Mendel, T. (2012). Does international law provide for consistent rules on hate speech? In: *The content and context of hate speech: Rethinking regulation and responses* (Predpokladá medzinárodné právo jednotné pravidlá z hľadiska jazyka nepriateľstva?) V: *Obsah a kontext jazyka nepriateľstva: prehodnotenie opatrení a reakcií.*) Eds.: M. Herz and P. Molnár. s. 417-429. Cambridge: Cambridge University Press. URL: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139042871.029>.

Murty B. S. (1989) *The International Law of Propaganda: The Ideological Instrument and World Public Order* (Medzinárodné právo propagandy: ideologický nástroj a svetový verejný poriadok). New Haven Studies in International Law and World Public Order. New Haven, U.S.: Kluwer.

Nowak, M. (2005). *U.N. Covenant on Civil and Political Rights – CCPR commentary*. Kehlram Rhein: (2nd rev. ed.). Germany: Engel. (Pakt OSN o občianskych a politických právach – Komentár CCPR)

Partsch, K. J. (1981). Freedom of Conscience and Expression, and Political Freedoms (Sloboda svedomia, slova a politických slobôd). In: *The International Bill of Rights. The Covenant of Civil and Political Rights*. Henkin, L. (Ed.). New York, U.S. s. 209-245.

Pech, L. (2004). Balancing Freedom of the Press with Competin Rights and Interests: A Comparative Perspective. (Rovnováha slobody médií a konkurujúcich si práv a záujmov: komparatívna analýza). In: *Freedom of Expression*. Eoin O'Dell (Ed). Aldershot, U.K.: Ashgate. URL: <http://ssrn.com/abstract=909507>. s. 3.

Pomerantsev, P., & Weiss, M. (2014). *The menace of unreality: How the Kremlin weaponizes information, culture and Money* (Hrozba nereálnosti: informácie, kultúra a peniaze ako zbraň Kremľa). New York, NY: Institute of Modern Russia. URL: http://www.interpretermag.com/wp-content/uploads/2014/11/The_Menace_of_Unreality_Final.pdf.

Richter, A. (2015a). The relationship between freedom of expression and the ban on propaganda for war (Vzájomná súvislosť medzi slobodou prejavu a zákazom propagandy vojny). In: *European yearbook on human rights 2015*. W. Benedek, F. Benoît-Rohmer, M. Kettemann, B. Kneihls, M. Nowak (Eds.). str. 489-503. Graz: Intersentia, 2015.

Richter, A. (2015b). Legal Response to Propaganda Broadcasts Related to Crisis in and around Ukraine, 2014-2015. (Právne reagovanie na televíznu propagandu v podmienkach krízy v Ukrajine a okolo nej v rokoch 2014 – 2015). *International Journal of Communication*. 9. s. 3125-3145.

Stratcom. (2014). *Analysis of Russia's information campaign against Ukraine* (Analýza ruskej informačnej kampane proti Ukrajine). Riga, Latvia: NATO Strategic Communications Centre of Excellence. URL: http://www.stratcomcoe.org/~media/SCCE/NATO_PETIJUMS_PUBLISKS_29_10.ashx.

Timmerman, W. K. (2015). *Incitement in International Law* (Nabádanie v medzinárodnom práve). Abingdon, UK-New York, US: Routledge.

Whitton, J. B., Larson, A. (1964) *Propaganda: Towards Disarmament in the War of Words*. New York: Oceana Publications. (Propaganda: k odzbrojeniu vo vojne slov.

Верховский А. М. (2014). *Уголовное правосудие ОБСЕ против преступлений ненависти, возбуждения ненависти и языка вражды*. Москва: Центр «Сова».

Пазюк А. В. (2015). *Міжнародне інформаційне право: теорія і практика* (Medzinárodné informačné právo: teória a prax). Монографія / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. –Дніпропетровськ: «Середняк Т. К.».

DOKUMENTY

Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems. (2003). CETS No.: 189. 28.01.2003. URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/189.htm>.

ARTICLE 19 Global Campaign for Free Expression. (2009). The Camden Principles on Freedom of Expression and Equality. URL: <https://www.article19.org/data/files/pdfs/standards/the-camdenprinciples-on-freedom-of-expression-and-equality.pdf>.

Charter of the United Nations, San Francisco (26 June 1945), Article 51. URL: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>.

Conference on Security and Co-operation in Europe. Final Act, Helsinki (1975). URL: <http://www.osce.org/mc/39501?download=true>

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950).

Council of Europe, Committee of Ministers, Recommendation No. (97) 20 of the Committee of Ministers to member states on "hate speech", Adopted by the Committee of Ministers on 30 October 1997 at the 607th meeting of the Ministers' Deputies. URL: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf).

Člověk a lidská práva. Dokumenty OSN k lidským právům. Horizont Nakladatelství socialistické akademie věd. 1969

EU (European Union). (2015). Council decision (CFSP) 2015/432 of March 13, 2015 amending decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of action undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine. Official Journal of the European Union. L 70/47, 03.14.2015. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015D0432&rid=4>.

Tomko, J. Kopšo A. (eds) Medzinárodné právo a politika v dokumentoch. Obzor. Bratislava 1973. 675 s.

United Nations Human Rights Committee (19th session), Geneva (29 July 1983). General Comment No. 11 "Prohibition of propaganda for war and inciting national, racial or religious hatred (Art. 20)." URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/CCPRGeneralCommentNo11.pdf>.

United Nations Human Rights Committee (102nd session), Geneva (11-29 July 2011), General Comment No. 34 "Article 19: Freedoms of opinion and expression", CCPR/C/GC/34. URL: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/GC34.pdf>.

ICCPR (International Covenant on Civil and Political Rights). (1966). United Nations General Assembly Resolution 2200A (XXI). UN Document A/6316, also UN Treaty Series 999, 171. Entered into force in 1976. URL: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

International Convention concerning the Use of Broadcasting in the Cause of Peace (1936).

International Telecommunication Convention, Atlantic City (1947); UN GA Res 424 (V), 14 December 1950. URL: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/060/22/IMG/NR006022.pdf?OpenElement>.

OSCE human dimension commitments. Volume 1, Thematic compilation. Warsaw: ODIHR, 2011. URL: <http://www.osce.org/odihr/76894>.

Rabat Plan (Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence). (2012). Conclusions and recommendations emanating from the four regional expert workshops organised by OHCHR, in 2011, and adopted by experts in Rabat, Morocco on 5 October 2012. URL: http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/SeminarRabat/Rabat_draft_outcome.pdf

United Nations Human Rights Committee (19th session). Geneva (July 29, 1983). General comment no. 11. Prohibition of propaganda for war and inciting national, racial or

religioushatred (Article 20). URL:

<http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/CCPRGeneralCommentNo11.pdf> .

United Nations Human Rights Committee. (102nd session). Geneva (July 11–29, 2011).

General comment no. 34. Article 19: Freedoms of opinion and expression. CCPR/C/GC/34.

URL: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/GC34.pdf> .

PRÍLOHY

Vyhlásenie zástupkyne OBSE o slobode médií o propagande počas konfliktu

Ako ukazuje súčasná kríza na Ukrajine a vôkol nej, propaganda a zhoršovanie slobody médií často idú ruka v ruke, čím podnecujú konflikt, a po jeho začiatku prispievajú k jeho eskalácii. Potreba zastaviť propagandu sa často používa ako dôvod na blokovanie a zablokovanie televíznych a rozhlasových signálov alebo iných obmedzení slobody prejavu a slobody médií. Vzhľadom na šírku a neurčitosť pojmu propaganda a jej priame spojenie s politickým prejavom, jej všeobecný zákaz porušuje medzinárodné normy v oblasti ochrany slobody prejavu a slobody médií. Pokiaľ ide o túto nebezpečnú prax, zástupca vydáva súčasné komuniké s týmito odporúčaniami účastníckym štátom OBSE:

§ Prestať manipulovať s médiami; zastaviť informačné a psychologické vojny.

§ Zabezpečiť pluralitu a slobodu médií ako protijed propagande.

§ Upustiť od zavedenia nových obmedzení; existujúce zákony sú schopné čeliť extrémnej propagande.

§ Prijatť opatrenia týkajúce sa mediálnej gramotnosti občanov, aby sa mohli rozhodnúť na základe uvedomelého výberu.

§ Premeniť štátne médiá na skutočných verejnoprávnych vysielateľov.

Sloboda prejavu, najmä politického prejavu, je životne dôležité právo v podmienkach demokracie a predpokladá existenciu mnohých a rôznorodých hlasov. So šokujúcimi, rušivými a urážlivými obsahmi je potrebné bojovať argumentmi a diskusiami. Najlepším a najefektívnejším mechanizmom na neutralizáciu vplyvu propagandy je dostupnosť

otvoreného, rôznorodého a dynamického mediálneho prostredia. Propaganda je nebezpečná, keď dominuje verejnej sfére a bráni ľuďom voľne vytvárať svoje názory, čím deformuje pluralizmus a otvorenú výmenu názorov. Bez ohľadu na to, ako hlasné sú niektoré poburujúce názory, nebudú mať prevahu v situácii konkurenčného a dynamického obehu myšlienok. Namiesto cenzúry by štáty mali chrániť a podporovať slobodný a rovnaký prístup na trh nápadov bez ohľadu na formát a technológiu. Nikto by nemal byť obmedzený vyjadrovaním určitého názoru.

Namiesto toho štáty musia zabezpečiť, aby rôzne názory mali rovnaké šance na zastúpenie. Ak propaganda dosiahne hranicu podnecovanie k nenávisti a násiliu, môžu sa uplatniť primerané opatrenia s využitím existujúcich medzinárodných a národných nástrojov ľudských práv.

V súlade so záväzkami OBSE, najmä dokumentmi z Kodane (1990) a Moskvy (1991), sú prijateľné iba tie obmedzenia, ktoré sledujú legitímny cieľ a sú jasne definované zákonom. Existujú určité nástroje v oblasti regulácie mediálneho obsahu, aby sa zabránilo predpojatým a zavádzajúcim informáciám. Patria sem pravidlá o rovnováhe a presnosti vysielania; nezávislosť regulačných orgánov v oblasti médií; význam verejného vysielania, ktorý má osobitnú úlohu, a ktorý zohľadňuje všetky hľadiská; jasné rozlíšenie medzi faktami a názormi v oblasti žurnalistiky; transparentnosť vlastníctva médií atď.

Ako efektívna reakcia sa ponúka, že by štáty mali podporovať a napomáhať existencii a efektívnemu využívaniu etických noriem rôznych mediálnych aktérov a investovať do mediálnej gramotnosti, čo občanom poskytuje príležitosť urobiť informované a triezve rozhodnutia. Porozumenie a rešpektovanie týchto noriem mediálnymi aktérmi, ako aj transparentnosť médií sú nevyhnutné na predchádzanie a minimalizáciu nebezpečenstva propagandy. Dnes, v 21. storočí, tak ako v minulosti, sú štátne médiá hlavným prostriedkom propagandy. Pretože sú nebezpečné pre mier a bezpečnosť, štátne médiá by sa mali transformovať na skutočné verejné médiá alebo byť privatizované.

Dunja Mijatović

Predstaviiteľka OBSE pre slobodu médií, Viedeň, 15 apríla 2014.;

URL: <http://www.osce.org/fom/117701>.

Vyhlásenie zástupkyne OBSE pre slobodu médií

o vypnutí televíznych kanálov

Nedávno politici, zákonodarcovia a regulačné orgány Ukrajiny vyjadrili znepokojenie nad vplyvom ruskej televízie na informačnú bezpečnosť alebo iné národné záujmy svojej krajiny. Táto úzkosť je často sprevádzaná opatreniami, ktoré skutočne pozastavujú alebo zakazujú všetky alebo niektoré televízne programy vyrobené v Rusku. Rovnako tak pred niekoľkými týždňami, de facto orgány na Kryme náhle a brutálne odrezali prístup k takmer všetkým ukrajinským televíznym kanálom, a nahradili ich kanálmi, ktoré vysielajú z Ruskej federácie. Napriek tomu, že v posledných niekoľkých týždňoch predstaviteľka OBSE pre slobodu médií hovorila o niektorých samostatných prípadoch, chce zhrnúť náš postoj k tejto otázke ako celku.

V Helsinskom záverečnom akte sa zúčastnené štáty dohodli, že budú zaviazané si plniť svoje povinnosti, tak, ako je uvedené v medzinárodných deklaráciách a dohodách v oblasti slobody prejavu, vrátane okrem iného aj medzinárodnými dohovormi o ľudských právach. V súlade s článkom 19 Medzinárodnej paktu o občianskych a politických právach (MPOPP), každý má právo na slobodu prejavu; toto právo zahŕňa slobodu vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky každého druhu, bez ohľadu na hranice, či už ústne, písomne, alebo tlačou, prostredníctvom umenia alebo inými prostriedkami podľa vlastnej voľby. "

Upozorňujem však aj na to, že toto právo ukladá osobitné povinnosti a zodpovednosť. V dôsledku toho môže podliehať určitým obmedzeniam, ktoré by však mali byť jasne vysvetlené vo vnútroštátnych právnych predpisoch a uplatňované len vtedy, keď je potrebné chrániť iné základné hodnoty a práva.

Ak takéto obmedzenia prijali oprávnené inštitúcie, napríklad zákonodarca, v súlade s právnym poriadkom a ak tieto obmedzenia sledujú legitímny cieľ a sú nevyhnutné a primerané, môžu byť skutočne považované za vhodné. Nezávislé súdnictvo je vhodnou platformou na diskusiu o obmedzeniach práva zaručeného článkom 19.

Rozhodnutie domáceho súdu o zákonnosti takýchto obmedzení možno zažalovať, a v prípade mnohých účastníckych štátov sa možno odvolať na Európskom súde pre ľudské práva, ako porušenie slobody prejavu. Takéto postupy by mali byť prijaté a rešpektované v celom regióne OBSE. Je potrebné odolať pokusom obmedziť pluralitu médií. Sloboda médií závisí od zdravého, aktívneho a konkurencieschopného mediálneho prostredia, ktorý zahŕňa hlasy, ktoré poskytujú rôzne správy a názory v rôznych jazykoch pochádzajúcich z rôznych krajín. Vždy a najmä v ťažkých časoch zákaz nie je riešením; široká diskusia je odpoveďou.

Zároveň vidím nebezpečenstvo pre pluralitu médií v samotnej existencii štátnych a štátom kontrolovaných médií, pretože môžu byť ľahko použité pre šírenie vládnej propagandy - zlu, ktorému čelí celý systém medzinárodných dohôd v oblasti slobody médií.

Preto využívam túto príležitosť a vyzývam na transformáciu štátnych médií na verejnoprávne vysielanie a na súkromné médiá v celej oblasti OBSE. Vyzývam všetky zúčastnené štáty, aby skončili informačnú vojnu, zastavili manipuláciu s médiami a zabezpečili bezpečnosť novinárov. História nás opakovane učí, že obmedzenia slobody médií kvôli politickým cieľom vedú k cenzúre, a keď sa začne cenzúra nikdy sa neskončí. Ako zástupkyňa OBSE pre slobodu médií, vyzývam účastnícke štáty, aby upustili od blokovania médií, aby sa zabránilo svojvoľnej a politicky motivovanej činnosti, ktorá môže prekážať vyjadreniu alternatívnych názorov.

Zároveň chcem pripomenúť, že je potrebné posilniť a ďalej rozvíjať v súlade s príslušnými zásadami a záväzkami OBSE, okrem iného v súvislosti s údajnými vážnymi prípadmi neznášanlivosti zo strany zúčastnených štátov, ktoré využívajú médiá v rozpore so zásadami stanovenými v odseku 25 kapitoly VIII Budapeštianskeho dokumentu a časti X Rozhodnutia Rímskeho rokovania Rady OBSE.

Dunja Mijatović,

Predstaviiteľka OBSE pre otázku slobody médií. Viedeň 27. marca 2014.

URL: <http://www.osce.org/fom/116888>.